नगर शिक्षा योजना

(आर्थिक वर्ष २०८३।२०८४ देखि २०८७।२०८८)

पञ्चपुरी नगरपालिका

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, बाबियाचौर, सुर्खेत

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

योजना परिमार्जन / निर्माण समिति

- **संयोजक-** श्री लालविर भण्डारी (प्रमुख)
- **सदस्य-** श्री मुक्तिदेवी रेग्मी पुरी (उपप्रमुख)
- **सदस्य-** श्री लक्ष्मी घिमिरे (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)
- **सदस्य-** श्री याम बहादुर वि सी (सामाजिक विकास समिति संयोजक)
- **सदस्य-** श्री वीरेन्द्र कुमार जोशी
- **सदस्य-** श्री हरिप्रसाद ढकाल
- **सदस्य-** श्री याम बहादुर बि.सी
- **सदस्य-** श्री द्रोणराज पाठक
- **सदस्य-** श्री विमला पाण्डे
- **सदस्य-** श्री लक्ष्मण बहादुर बोहरा
- **सदस्य-** श्री पवन सापकोटा
- **सदस्य-** श्री जगत कुमारी थापा
- **सदस्य-** श्री लोकेन्द्र रावल
- **सदस्य-** श्री गीता खराल
- **सदस्य-** श्री सर्मिला भण्डारी
- **सदस्य-** श्री तपेन्द्र सावद
- **सदस्य सचिव-** श्री तुल्सी पुरी वन (शिक्षा अधिकृत)

समन्वय तथा सहकार्यः

केयर नेपालको आर्थिक सहयोग/ आवाज संस्थाको सहजीकरण

प्राविधिक सहयोगः सानिध्य कन्सल्टिङ्ग प्रा.लि., वीरेन्द्रनगर-०७, सुर्खेत

प्रकाशक: **पञ्चपुरी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय**

सर्वाधिकार: प्रकाशकमा सुरक्षित

मुद्रण:

प्रमाणित मिति : २०८३

प्रकाशन मिति : २०८३

पञ्चपुरी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

बाबियाचौर, सुर्खेत, कर्णाली प्रदेश, नेपाल

नगर प्रमुखको मन्तव्य

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको संवैधानिक भावना, स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी तथा समावेशी विकासको अवधारणालाई आत्मसात् गर्दै पञ्चपुरी नगरपालिका को समग्र शैक्षिक रूपान्तरणलाई संस्थागत दिशानिर्देश प्रदान गर्ने उद्देश्यले "नगर शिक्षा योजना (आर्थिक वर्ष २०८३/०८४ देखि २०८७/०८८)" सार्वजनिक गर्न पाउँदा मलाई अत्यन्त हर्ष र गौरवको अनुभूति भएको छ। नेपालको संविधानद्वारा सुनिश्चित शिक्षाको मौलिक हक, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय एवं शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रबाट जारी स्थानीय तह शिक्षा योजना निर्माणसम्बन्धी मार्गदर्शनलाई आधार मानी यो योजना निर्माण गरिएको हो।

यस योजना निर्माण प्रक्रियामा प्राविधिक सहजीकरण तथा परामर्शदाताको रूपमा सानिध्य कन्सल्टिङ्ग प्रा.लि. ले तथ्यमा आधारित विश्लेषण, रणनीतिक योजना निर्माण तथा नीतिगत परिमार्जनमा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ। त्यसैगरी, शिक्षा क्षेत्रमा जवाफदेहिता, नागरिक सहभागिता र सामाजिक उत्तरदायित्व अभिवृद्धिका लागि निरन्तर सहकार्य गर्दै आएको आवाज संस्था को सक्रिय साझेदारीले यस योजनालाई व्यवहारिक, समावेशी र परिणाममुखी बनाउन उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याएको छ।यो पाँच वर्षे शिक्षा योजना केवल औपचारिक दस्तावेज नभई नगरभित्रका सम्पूर्ण बालबालिकालाई गुणस्तरीय, समतामूलक, प्रविधिमैत्री र जीवनोपयोगी शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने दीर्घकालीन रणनीतिक मार्गचित्र हो। विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि, शिक्षकको पेसागत क्षमता विकास, प्रविधिमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण, बालमैत्री पूर्वाधार विकास तथा संस्थागत सुशासनलाई सुदृढ गर्दै २१औं शताब्दी सुहाउँदो दक्ष, सिर्जनशील र जिम्मेवार नागरिक उत्पादन गर्नु यस योजनाको मूल उद्देश्य रहेको छ।यस योजना निर्माणमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने जनप्रतिनिधि, शिक्षा शाखा, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक, नागरिक समाज, प्राविधिक विज्ञ तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, योजनाको वास्तविक सफलता यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा निर्भर रहने भएकाले यस योजनालाई व्यवहारमा उतार्न सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, शिक्षक, अभिभावक, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाजको निरन्तर सहकार्य, समन्वय र प्रतिबद्धता प्राप्त हुनेमा पूर्ण विश्वास व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद।

....

नगर प्रमुख

पञ्चपुरी नगरपालिका,

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, सुर्खेत।

पञ्चपुरी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बाबियाचौर, सुर्खेत, कर्णाली प्रदेश, नेपाल

नगर उप-प्रमुखको मन्तव्य

शिक्षा सामाजिक रूपान्तरण, समान अवसर र दिगो विकासको आधार हो। स्थानीय सरकारको दायित्व नागरिकलाई गुणस्तरीय आधारभूत सेवा उपलब्ध गराउनु मात्र नभई शिक्षामार्फत सक्षम, सचेत र जिम्मेवार समाज निर्माण गर्नु पनि हो। यही उद्देश्यलाई केन्द्रमा राखी पञ्चपुरी नगरपालिका को "नगर शिक्षा योजना (आर्थिक वर्ष २०८३/०८४ देखि २०८७/०८८)" सार्वजनिक गर्न पाउँदा मलाई अत्यन्त गर्वको अनुभूति भएको छ।यस योजनाले शिक्षामा पहुँच, समता, समावेशिता र गुणस्तरलाई मुख्य प्राथमिकताका रूपमा अघि सारेको छ। विशेषगरी विपन्न, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत तथा दुर्गम क्षेत्रका बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित हुन नदिने प्रतिबद्धता योजनाले स्पष्ट रूपमा व्यक्त गरेको छ।

योजना निर्माणका क्रममा सानिध्य कन्सल्टिङ्ग प्रा.लि. ले आवश्यक प्राविधिक परामर्श, तथ्यगत विश्लेषण तथा रणनीतिक सहजीकरणमार्फत महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ। त्यसैगरी आवाज संस्थाले समुदायको आवाजलाई शिक्षा योजनासँग जोड्ने, नागरिक सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने तथा सामाजिक जवाफदेहितालाई संस्थागत गर्ने कार्यमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याएको छ।वर्तमान सूचना तथा प्रविधिको युगमा विद्यालयलाई प्रविधिमैत्री बनाउने, शिक्षकहरूको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने, विद्यालय प्रशासनलाई उत्तरदायी बनाउने तथा बालमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण गर्ने विषयहरू यस योजनाका प्रमुख प्राथमिकता रहेका छन्। नियमित अनुगमन, सिकाइ उपलब्धि मापन तथा सहभागितामूलक शैक्षिक व्यवस्थापन प्रणालीमार्फत नगरको शैक्षिक स्तरमा सकारात्मक परिवर्तन आउने विश्वास लिएको छु।

यस योजना निर्माणमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि, शिक्षा शाखा, विद्यालय परिवार, प्राविधिक विज्ञ, अभिभावक, नागरिक समाज तथा सरोकारवाला संस्थाहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु। अन्त्यमा, यो योजना सफल बनाउन सम्पूर्ण नगरबासी, शिक्षक, कर्मचारी, अभिभावक तथा सामाजिक संघसंस्थाहरूको निरन्तर सहकार्य र रचनात्मक योगदान रहने अपेक्षा गर्दछु।

धन्यवाद।

....

नगर उप-प्रमुख
पञ्चपुरी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, सुर्खेत।

पञ्चपुरी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बाबियाचौर, सुर्खेत, कर्णाली प्रदेश, नेपाल

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको भनाइ

स्थानीय तहको प्रभावकारी सेवा प्रवाह, सुशासन र समृद्धिको आधार गुणस्तरीय शिक्षा हो। यही सोचलाई व्यवहारमा रूपान्तरण गर्ने उद्देश्यले पञ्चपुरी नगरपालिकाले "नगर शिक्षा योजना (आर्थिक वर्ष २०८३/०८४ देखि २०८७/०८८)" तयार गरी कार्यान्वयनको चरणमा ल्याएको छ। यस योजनालाई संस्थागत रूपमा अघि बढाउन पाउँदा प्रशासनिक नेतृत्वको तर्फबाट मलाई विशेष सन्तोष प्राप्त भएको छ।

नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा संघीय शिक्षा नीतिहरूद्वारा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको अधिकार र जिम्मेवारीलाई व्यवहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्न योजनाबद्ध दृष्टिकोण आवश्यक पर्दछ। यही आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै योजना निर्माण प्रक्रियामा सानिध्य कन्सल्टिङ्ग प्रा.लि. ले प्राविधिक परामर्श, तथ्यगत अध्ययन तथा रणनीतिक योजना तर्जुमामा महत्त्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याएको छ। साथै आवाज संस्था ले सामाजिक उत्तरदायित्व, समुदायको सहभागिता र शैक्षिक सुशासनलाई सुदृढ बनाउन सहकार्य गरेको छ।

यस योजनाले विद्यालय व्यवस्थापन सुदृढीकरण, आर्थिक अनुशासन, पारदर्शिता, परिणाममुखी कार्यक्रम सञ्चालन तथा प्रविधिमा आधारित प्रशासनिक प्रणालीलाई प्राथमिकता दिएको छ। सीमित स्रोतसाधनको अधिकतम उपयोग गर्दै शिक्षा क्षेत्रमा गरिने लगानीलाई प्रभावकारी, उत्तरदायी र दीगो बनाउने लक्ष्य यस योजनाले लिएको छ। योजना निर्माण तथा परिमार्जन प्रक्रियामा सहयोग गर्नुहुने नगर नेतृत्व, शिक्षा शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक, प्राविधिक टोली, अभिभावक तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

अबको मुख्य दायित्व योजनालाई वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमसँग आबद्ध गर्दै प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु हो। यसका लागि सम्पूर्ण कर्मचारी, विद्यालय परिवार तथा नागरिक समाजको सहकार्य अपरिहार्य रहने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

....
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
पञ्चपुरी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, सुर्खेत।

पञ्चपुरी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

बाबियाचौर, सुर्खेत, कर्णाली प्रदेश, नेपाल

नगर शिक्षा प्रमुखको भनाइ

शिक्षा कुनै समाजको चेतना, संस्कार र विकासको मूल आधार हो। विद्यालयमा हुने सिकाइको गुणस्तर, शिक्षकको दक्षता, बालमैत्री वातावरण तथा समुदायको सक्रिय सहभागिताले मात्रै शिक्षामा वास्तविक परिवर्तन सम्भव हुन्छ। यही दृष्टिकोणलाई आत्मसात् गर्दै पञ्चपुरी नगरपालिका को "नगर शिक्षा योजना (आर्थिक वर्ष २०८३/०८४ देखि २०८७/०८८)" तयार गरी सार्वजनिक गर्न पाउँदा शिक्षा शाखा परिवार अत्यन्त उत्साहित भएको छ।

यस योजना निर्माण प्रक्रियामा शिक्षा सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, स्थानीय तह शिक्षा योजना निर्माण मार्गदर्शन तथा नगरको शैक्षिक अवस्थाको तथ्यगत विश्लेषणलाई आधार बनाइएको छ। विशेषगरी सानिध्य कन्सल्टिङ्ग प्रा.लि.ले आवश्यक प्राविधिक परामर्श, योजना संरचना विकास तथा शैक्षिक विश्लेषणमा व्यावसायिक सहजीकरण प्रदान गरेको छ। त्यसैगरी आवाज संस्था ले समुदायस्तरको सहभागिता अभिवृद्धि, शिक्षा क्षेत्रमा सामाजिक उत्तरदायित्व प्रवर्द्धन तथा बालअधिकारमैत्री दृष्टिकोणलाई योजनामा समेट्न उल्लेखनीय योगदान गरेको छ। यस योजनाले बालकेन्द्रित सिकाइ, प्रविधिमैत्री शिक्षण प्रणाली, शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकास, विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पुनः भर्ना, प्रारम्भिक बालविकास सुदृढीकरण तथा सिकाइ उपलब्धिमा सुधारलाई प्राथमिकतामा राखेको छ। साथै विद्यालयस्तरमा रचनात्मक क्रियाकलाप, नेतृत्व विकास र विद्यार्थी सहभागितालाई संस्थागत गर्ने रणनीतिहरू समेत समावेश गरिएको छ। यो योजना निर्माणका क्रममा सहयोग गर्नुहुने नगर नेतृत्व, शिक्षा शाखाका कर्मचारी, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, प्राविधिक परामर्शदाता तथा सम्पूर्ण शिक्षाप्रेमी महानुभावहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु।

अबको हाम्रो साझा जिम्मेवारी भनेको यस योजनालाई दस्तावेजमा सीमित नराखी प्रत्येक विद्यालय र कक्षाकोठासम्म प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु हो। यस अभियानमा सम्पूर्ण शिक्षक, विद्यालय परिवार, अभिभावक तथा समुदायको सक्रिय सहभागिता र प्रतिबद्धताको हार्दिक अपेक्षा गर्दछु।

....

नगर शिक्षा प्रमुख

नगर शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

पञ्चपुरी नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, सुर्खेत।

विषयसूची

नगर प्रमुखको मन्तव्य २
नगर उप-प्रमुखको मन्तव्य ३
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको भनाइ ४
नगर शिक्षा प्रमुखको भनाइ........ ५

परिच्छेदः १ .... ८
परिचय........ ८
१.१ पृष्ठभूमि ८
१.२ शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता ८
१.३ शिक्षा योजना निर्माणको औचित्य ९
१.४ शिक्षा योजना निर्माणका आधार १०
१.५ शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया १०
१.६ पञ्चपुरी नगरपालिकाको संक्षित परिचय ११
१.७ पालिकाको शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण........ १२
१.७.१ शैक्षिक क्षेत्रको वर्तामन अवस्था........ १२

परिच्छेदः २ .... १६
दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण १६
२.१ शिक्षा योजना निर्माण गर्दा अबलम्बन गरिएका आधार १६
२.१.१. संवैधानिक आधारहरू १६
२.१.२. कानुनी तथा नीतिगत आधारहरू........ १६
२.१.३. योजना तर्जुमाका प्रक्रियागत आधारहरू........ १६
२.१.४. लक्षित समूह र विशेष व्यवस्थाका आधारहरू १७
२.२ दूरदृष्टि १८
२.३ लक्ष्य........ १९
२.४ उदेश्यहरू १९
२.५ उद्देश्यगत रणनीतिहरू १९
२.६ उद्देश्यगत कार्यनीतिहरू........ २१
२.७ अपेक्षित उपलब्धि २२
२.८ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारणः २३

परिच्छेदः ३ .... २७
शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू २७
३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा २७
३.२ आधारभूत शिक्षाः २८

३.३ माध्यमिक शिक्षा ३०
३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम ३२
३.५ अनौपचारिक शिक्षार आजीवन सिकाइ ३३

परिच्छेद: ४ .... ३५
अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू ३५
४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्रीतथा मूल्याङ्कन ३५
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास ३६
४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण ३८
४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्यकार्यक्रम ४०
४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता ४२
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास ४४
४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि ४६

परिच्छेद: ५ .... ४८
सुशासन तथा व्यवस्थापन ४८
५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास ४८
५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध ५०

परिच्छेद: ६ .... ५२
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन ५२

परिच्छेद: ७ .... ५७
अनुगमन तथा मूल्यांकन ५७
सन्दर्भ सामग्री ५९

परिच्छेदः १
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षासम्बन्धी अधिकार स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएसँगै शिक्षा क्षेत्रका नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन स्थानीय तहको प्रमुख जिम्मेवारीको रूपमा स्थापित भएको छ। संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारहरूले परिकल्पना गरेका साझा लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न शिक्षा क्षेत्रलाई योजनाबद्ध, समन्वित र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नु अपरिहार्य देखिएको छ। यस सन्दर्भमा पञ्चपुरी नगरपालिकाले आफ्नो भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक परिवेशलाई आत्मसात गर्दै स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताअनुसार शिक्षा योजना निर्माण गर्नु आवश्यक भएको हो ।

नेपालको संविधानको धारा ३१ ले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्म अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा र माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षा पाउने मौलिक हकको प्रत्याभूति गरेको छ। यसैअनुरूप प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा, अनौपचारिक, खुला तथा वैकल्पिक शिक्षा, निरन्तर सिकाइ, सामुदायिक तथा विशेष शिक्षासम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा नियमन गर्ने दायित्व स्थानीय तहमा निहित रहेको छ। साथै अपाङ्गता भएका तथा आर्थिक रूपमा विपन्न नागरिकलाई कानुनबमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा र प्रत्येक नेपाली समुदायलाई मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक संविधानले सुनिश्चित गरेको छ। संविधानको अनुसूची-८ तथा स्थानीय तह सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद-३ दफा ११ (२) 'ज' ले व्यवस्था गरेअनुसार शिक्षा क्षेत्रसम्बन्धी कार्य, कर्तव्य र अधिकारको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न पञ्चपुरी नगरपालिकाले यो शिक्षा योजना तर्जुमा गरेको हो। यस योजनामार्फत नगरपालिकाभित्रको समग्र शिक्षा क्षेत्र विकासका लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण गरी तिनको प्राप्तिका लागि आवश्यक नीति, रणनीति, प्राथमिकता र कार्यदिशा स्पष्ट गरिएको छ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले निर्दिष्ट गरेको संवैधानिक मौलिक हकको व्यवहारिक कार्यान्वयन, शिक्षामा सबै नागरिकको सरल, समतामूलक र गुणस्तरीय पहुँच सुनिश्चित गर्न तथा शिक्षालाई जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी र नतिजामूलक बनाउने लक्ष्यलाई यस शिक्षा योजनाले आत्मसात गरेको छ। संघीय संरचनाअनुरूप स्थानीय तहमा शिक्षा प्रशासनलाई प्रभावकारी र उत्तरदायी ढङ्गले सञ्चालन गर्दै नागरिकको शिक्षा प्राप्तिको अधिकार सुनिश्चित गर्न समयसापेक्ष स्थानीय शिक्षा नीतिको आवश्यकता रहेकोले यो योजना तयार गरिएको हो।

शैक्षिक सेवाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न, शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, सहभागिता र समता सुनिश्चित गर्न शिक्षा योजनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। यसै सन्दर्भमा पञ्चपुरी नगरपालिकामा विद्यालय तहको शिक्षाको विकासका लागि कार्यान्वयनमा रहेको विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना २०८०–२०८४ लाई आधार मानी, स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माणसम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७९ (परिमार्जित संस्करण,२०८१) बमोजिमको प्रक्रिया र ढाँचा अवलम्बन गरी यो पञ्चपुरी नगरपालिकाको शिक्षा योजना (२०८३/०८४ देखि २०८७/०८८) तर्जुमा गरिएको हो ।

१.२ शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता

नेपालको संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन तथा नियमावली, दिगो विकास लक्ष्य र १६ औं योजनाले विद्यालय शिक्षालाई राष्ट्रिय प्राथमिकताका रूपमा स्वीकार गर्दै सबै बालबालिकाको समावेशी, गुणस्तरीय र जीवनोपयोगी शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य लिएका छन्। संघीय शासन प्रणालीको कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रका

नीति, अधिकार र जिम्मेवारी संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच बाँडफाँड भएको सन्दर्भमा स्थानीय आवश्यकता र सन्दर्भअनुकूल शिक्षा योजनाको तर्जुमा अपरिहार्य बनेको छ।
विज्ञान, प्रविधि र नवप्रवर्तनमा भइरहेको तीव्र विकास तथा सामाजिक–आर्थिक परिवर्तनलाई आत्मसात् गर्दै सृजनशील, सक्षम, उत्तरदायी र पञ्चपुरी नगरपालिकाको समग्र विकासमा योगदान गर्न सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्नु विद्यालय शिक्षाको प्रमुख उद्देश्य हो। यस उद्देश्यलाई व्यवहारमा उतार्न शिक्षाको पहुँच, गुणस्तर, समता, समावेशिता र प्रभावकारितामा समयसापेक्ष सुधार आवश्यक देखिन्छ। त्यसका लागि योजनाबद्ध, परिणाममुखी र दीर्घकालीन शिक्षा विकास दृष्टिकोणसहित स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माण तथा परिमार्जन गर्नु अत्यावश्यक छ।

नेपालको संविधानको अनुसूची-८ ले स्थानीय तहलाई आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धी एकल अधिकार प्रदान गरेको छ। साथै, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ र दफा २४(१) बमोजिम स्थानीय तहले आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापन गर्नुका साथै आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने कानुनी दायित्व तोकिएको छ। यस कानुनी प्रावधानको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पञ्चपुरी नगरपालिकाले आफ्नो शैक्षिक अवस्था, आवश्यकता, सम्भावना र चुनौतीहरूलाई विश्लेषण गरी स्पष्ट शिक्षा योजना तयार गर्नु अपरिहार्य भएको छ। विद्यालय शिक्षामा विद्यमान आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक असमानताका कारण अझै पनि विपन्न, सीमान्तकृत, अपाङ्गता भएका तथा जोखिममा परेका बालबालिकाको समान पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्न चुनौती रहेको छ। न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउँदै सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय र सुरक्षित शिक्षाको वातावरण प्रदान गर्न स्थानीय तहको भूमिका निर्णायक हुन्छ। यस सन्दर्भमा, विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार, शिक्षक पेशागत विकास, भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार सुदृढीकरण, प्रविधिमैत्री शिक्षण–सिकाइ तथा सुशासन प्रवर्द्धनका लागि एकीकृत स्थानीय शिक्षा योजना आवश्यक देखिएको छ।

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयद्वारा तर्जुमा गरिएको विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) सँग सामञ्जस्य कायम गर्न; संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच नीतिगत समन्वय, स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन तथा साझा लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याउ; र पञ्चपुरी नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको यथार्थपरक विश्लेषण, स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताको पहिचान तथा दीर्घकालीन विकास दृष्टिकोणका आधारमा स्थानीय तहको शिक्षा योजना तर्जुमा तथा परिमार्जन गर्नु नितान्त आवश्यक रहेको छ। यस नगरपालिकाको विद्यालय शिक्षा क्षेत्रलाई समावेशी, गुणस्तरीय, उत्तरदायी र दिगो बनाउँदै मानव विकास र स्थानीय समृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा सहित पञ्चपुरी नगरपालिकाको शिक्षा योजना तर्जुमा गरिएको छ।

१.३ शिक्षा योजना निर्माणको औचित्य

सङ्घीय शासन प्रणालीअनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहमा तर्जुमा गरिएका शिक्षा योजनाबीच नीतिगत सामञ्जस्य, आपसी तादात्म्य तथा क्षैतिज समन्वय सुनिश्चित गर्न पञ्चपुरी नगरपालिकामा स्थानीय तहको शिक्षा योजना परिमार्जन तथा निर्माण कार्यको आवश्यकतालाई महसुस भएको हुदा यो योजना तर्जुमा गरिएको छ। यस योजनामार्फत सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय तथा प्राविधिक प्रोत्साहनलाई योजनामा आधारित, पारदर्शी र उत्तरदायी ढङ्गले व्यवस्थापन, परिचालन तथा अनुगमन गर्न सकिनेछ। साथै, विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान कार्यक्रमगत अभाव, दोहोरोपन तथा स्रोत साधनको असक्षम परिचालन जस्ता समस्यालाई न्यूनीकरण गर्दै साझेदारी, समन्वय र सहकार्यलाई संस्थागत तथा प्रभावकारी बनाउन मद्दत पुग्नेछ। यसले शिक्षासम्बन्धी राष्ट्रिय लक्ष्यहरू तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको कार्यान्वयनलाई सुदृढ गर्दै समग्र शैक्षिक विकासमा योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ।

१.४ शिक्षा योजना निर्माणका आधार

पञ्चपुरी नगरपालिकाको शिक्षा योजना (२०८३/०८४ देखि २०८७/०८८) तर्जुमा गर्ने क्रममा स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माणका लागि तल उल्लेखित दस्तावेजहरूलाई मूल आधारका रूपमा ग्रहण गरिएको छ। यसका अतिरिक्त, आवश्यकता अनुसार अन्य सान्दर्भिक नीति, योजना तथा सामग्रीहरूलाई समेत समावेश गरी यो शिक्षा योजना तयार गरिएको छ।

१ नेपालको संविधान
२ सोह्रौँ आवधिक योजना
३ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
४ सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७६
५ अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली
६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan) र सिकाइ आपूरण तथा द्रुत सिकाइ योजना
७ शिक्षा नीति मूलतः राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, शिक्षाको सोचपत्र २०७१
८ विद्यालय शिक्षामा समता रणनीति
९ दिगो विकास लक्ष्य राष्ट्रिय कार्यढाँचा
१० स्थानीय तहको योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७८ र स्थानीय तहको विकास योजना
११ स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना
१२ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन
१३ विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी शिक्षासम्बन्धी दस्ताबेज तथा कार्यक्रमहरूको सिकाई
१४ नेपालका स्थानीय शिक्षा प्रणालीहरूलाई समान, समावेशी, र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूसँग मेल खाने र प्रमाणमा आधारित वकालत र नीति सुधारलाई सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले कारखाना समूहले निर्माण गरेको "स्थानीय तहको शिक्षा योजना विश्लेषण रुपरेखा" दस्तावेज लगाएतका गैरसरकारी संस्थाका शिक्षासम्बन्धी तयार पारिएका दस्ताबेज आदि।

१.५ शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया

पञ्चपुरी नगरपालिकाको यो शिक्षा योजना निर्माण कार्य स्थानीय तहको नगर शिक्षा समितिको नेतृत्व र निर्माण समितिको सक्रियतामा सम्पन्न गरिएको हो। यो। योजना निर्माण प्रक्रियागत आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित विषयका विज्ञ तथा प्रतिनिधिहरू, तथा यस नगरपालिकाको शिक्षा हेर्ने प्रमुख तथा सामाजिक विकास समितिका संयोजकलाई अनिवार्य रूपमा समावेश गरिएको थियो। यो शिक्षा योजना निर्माणको क्रममा अवलम्बन गरिएको प्रक्रिया तल उल्लेख गरिएको छ:

१) नगर कार्यपालिका स्तरीय स्थानीय तहको बैठक
२) योजना निर्माण समितिको गठन
३) स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको अवस्था विश्लेषण तथा पञ्चपुरी नगरपालिकाको विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (२०८०-२०८४) को पुनरावलोकनक तथा समिक्षा
४) विभिन्न सरोकारवालासँग (वडाध्यक्ष, विद्यालयका प्रधानाध्यापक र शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, अपाङ्गता भएका व्यक्तिसँग सम्बन्धित संघ/संस्थालगायत विभिन्न सरकारी/गैरसरकारी संघ/संस्था आदि)को अभिमुखीकरण तथा नगर स्तरीय योजना निर्माण कार्यशाला
५) योजनाको मस्यौदा तयारी
६) मस्यौदामाथि सरोकारवालाको सुझाव सङ्कलन तथा परिमार्जन
७) योजनाको अन्तिमकरण

८) बाह्य विज्ञद्वारा योजनाको लेखाजोखा र सुझाव समायोजन

९) स्थानीय कार्यपालिकाबाट योजनाको स्वीकृति र कार्यान्वयन

१.६ पञ्चपुरी नगरपालिकाको संक्षित परिचय

क. भौगोलिक अवस्थिति:

पञ्चपुरी नगरपालिका सुर्खेत जिल्लामा अवस्थित छ। राजनीतिक हिसाबले यो सुर्खेत जिल्लाको प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र नं. २ र प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र नं. २ मा पर्दछ । विश्वमानचित्रमा यसको फैलावट करिब २८ डिग्री ३९ मिनेट ४६ सेकेण्ड देखि २८ डिग्री ५४ मिनेट ५० सेकेण्ड उत्तर अक्षांश र ८१डिग्री १५ मिनेट ४६ सेकेण्ड देखि ८१ डिग्री ३१ मिनेट २९ सेकेण्ड पूर्व देशान्तरसम्म रहेको छ। यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ३२९.९ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। उष्णकटिबंधीय र न्यून तापक्रम भएको हावापानीका कारण यो नगरपालिका जिल्लाको सबैभन्दा ठूलो क्षेत्रफल भएको नगरपालिका हो।

ख. जनसाङ्ख्यिक संरचना:

यस नगरपालिकाको २०७८ सालको राष्ट्यि जनगणना अनुसार कुल जनसंख्या ३५ हजार ८ सय ३९ जना रहेकोमा १७ हजार २ सय ३० जना पुरुष र १८ हजार ६ सय ९ जना महिला रहेका छन ।

वडा १ देखि ११ सम्मको जनसंख्या विश्लेषण गर्दा कुल जनसंख्या ३५,९२० रहेको देखिन्छ। सबैभन्दा बढी जनसंख्या वडा ६ (४,१४८) मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम जनसंख्या वडा १ (२,२२२) मा रहेको छ। अधिकांश वडाहरूको जनसंख्या ३,००० देखि ३,७०० को दायरामा रहेकोले जनसंख्या वितरण तुलनात्मक रूपमा सन्तुलित देखिन्छ। वडा ३, ५, ८ र ९ मा जनसंख्या अपेक्षाकृत बढी छ भने वडा १, ४ र ११ मा केही कम जनसंख्या रहेको पाइन्छ। समग्रमा हेर्दा वडाहरूबीच मध्यम स्तरको जनसंख्या असमानता मात्र देखिन्छ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिक विवरण तल उल्लेख गरिएको छ:

वड नं	महिला	पुरुष	जम्मा जनसंख्या
१	११४२	१०७९	२२२१
२	१६९४	१४६२	३१५६
३	१९७९	१७७५	३७५४
४	१५०६	१३९६	२९०२
५	१८३९	१७९६	३६३५
६	२१३५	२०१३	४१४८
७	१६०७	१५६३	३१७०
८	१८९९	१७२६	३६२५
९	१७९८	१६५८	३४५६
१०	१५८६	१५१२	३०९८
११	१४२४	१२५०	२६७४
जम्मा	**१८६०९**	**१७२३०**	**३५८३९**

ग. सामाजिक तथा साँस्कृतिक अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिका सामाजिक, सांस्कृतिक र भाषिक रूपमा विविध छ, जहाँ विभिन्न जातजाति र धर्मावलम्बीहरूको मिश्रित बसोबास रहेको छ। सबै जातजातिहरूका आ–आफ्नै संस्कृति र परम्परा भए पनि दशैं, तिहार तथा स्थानीय

जात्रा–मेला प्रमुख सांस्कृतिक पहिचान हुन्। हिन्दु धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको भए पनि इसाई र बौद्ध धर्मावलम्बीहरू पनि बसोबास गर्छन्। यस क्षेत्रमा पञ्चपुरी काण्डेश्वरी मन्दिर, मालिका माइको मन्दिर, शिवधाम, भेरी कर्णाली दोभान, जाजरा दह, गुफाताल, चमरे गुफा, पाँचतले गुफा जस्ता धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरू रहेका छन्।

घ. आर्थिक अवस्था

पञ्चपुरीको अर्थतन्त्र मुख्यत: कृषि र पशुपालनमा आधारित छ। कृषि, पर्यटन र पशुपालनको उच्च सम्भावना रहेको यस नगरपालिकाको पल्टे, बाबियाचौर, र विद्यापुर बजारलाई मुख्य व्यापारिक केन्द्र मानिन्छ। मुख्य गरी मौरीपालन, पशुपालन, र कृषि उत्पादनलाई मुख्य आम्दानीको स्रोत मानेर यस नगरपालिकाका मानिसहरू कृषिमा आधारित रहेका छन्। अतिरिक्त सरकारी सेवामा तथा केही मानिसहरू ज्याला मजदुरीमा काम गर्नका निमित्त भारत लगायतका विभिन्न मुलुकहरूमा जाने गरेको पाइन्छ। विकासको हिसाबले विकासोन्मुख अवस्थामा रहेको यस पालिकामा अप्पर कर्णाली जलविद्युत आयोजना देशकै लागि महत्वपूर्ण जलविद्युत आयोजनाको रूपमा रहेको छ।

१.७ पालिकाको शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण

१.७.१ शैक्षिक क्षेत्रको वर्तामन अवस्था

- **विद्यालय शिक्षा, साक्षरता र जीवनपर्यन्त सिकाइको समग्र अवस्था :** पञ्चपुरी नगरपालिकाको प्रारम्भिक बाल विकास र आधारभूत तहमा पहुँच निकै बलियो देखिन्छ। प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा (ECED) को कुल भर्ना दर (GER) ११४.५ प्रतिशत र खुद भर्ना दर (NER) ८१.८ प्रतिशत रहेको छ, जुन राष्ट्रिय र प्रादेशिक औसतभन्दा माथि हो। यसैगरी, ७५१ जना बालबालिका प्रारम्भिक बालविकासको अनुभव लिएर कक्षा १ मा भर्ना भएका छन्, जसले प्रतिशतका आधारमा ८०.७ प्रतिशत हिस्सा ओगट्छ। यो तथ्यांकले बालशिक्षामा नगरको राम्रो आकर्षण देखाउँछ। यद्यपि, निरन्तर तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र ६ वर्ष वा १५ वर्षभन्दा माथिको साक्षरता दर सम्बन्धी सूचकहरू तथ्यांकमा खाली (अप्राप्त) रहेकाले यस क्षेत्रको वास्तविक प्रगति र प्राविधिक शिक्षाको पहुँचलाई ठोस रूपमा मापन गर्न सकिने अवस्था देखिँदैन।

- **लैङ्गिक तथा सामाजिक समूहगत साक्षरता स्तर र शैक्षिक प्राप्ति :** तथ्यांकमा उमेर र सामाजिक समूहगत साक्षरताको स्पष्ट विवरण उपलब्ध नभए तापनि लैङ्गिक समता सूचक (GPI) ले विद्यार्थी सहभागितामा राम्रो सन्तुलन देखाउँछ। प्रारम्भिक बालविकास र आधारभूत तह (कक्षा १–८) मा खुद भर्ना दरको लैङ्गिक समता सूचक ०.९४ रहेको छ, जसले छात्र र छात्राको पहुँचमा खासै ठूलो खाडल नरहेको संकेत गर्छ। अझ उत्साहजनक कुरा, माध्यमिक तह (कक्षा ९–१२) मा यो सूचक १.०३ पुगेको छ, जसले माध्यमिक तहमा छात्रको तुलनामा छात्राको उपस्थिति र सहभागिता बढी रहेको स्पष्ट पार्छ। यसले पञ्चपुरीमा छात्राहरूको शैक्षिक प्राप्ति र विद्यालयमा टिक्ने क्रम सकारात्मक रहेको देखाउँछ।

- **तहगत भर्ना, टिकाउ, निरन्तरता र कार्यक्षमता दर:** तहगत रूपमा हेर्दा कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर (NIR) ९५.१ प्रतिशत र कक्षा १–५ को खुद भर्ना दर (NER) ९५.५ प्रतिशत रहेको छ, जुन निकै उच्च र सकारात्मक सूचक हो। कक्षा ६–८ मा पुग्दा खुद भर्ना दर सामान्य घटेर ९३.५ प्रतिशत र समग्र आधारभूत तह (१–८) मा ९४.७ प्रतिशत कायम रहेको देखिन्छ। विद्यार्थी विद्यालयमा टिकिरहने र तह पुरा गर्ने प्रक्रियामा भने केही चुनौतीहरू छन्:
    - **टिकाउ र पुरा गर्ने दर:** कक्षा ८ मा विद्यार्थी टिकाउ दर ८३.६ प्रतिशत मात्र छ, जुन राष्ट्रिय औसत (८६.५%) भन्दा कमजोर हो। तर, आधारभूत तह पुरा गर्ने दर ९२.६ प्रतिशत हुनुले भर्ना भएकामध्ये अधिकांशले ढिलोचाँडो तह पुरा गरेको देखिन्छ। माध्यमिक तह (कक्षा ९–१०) मा टिकाउ दर ७५.० प्रतिशत रहेको छ।

- ड्रपआउट र कक्षा दोहोऱ्याउने दर: कक्षा १–५ मा विद्यालय छाड्ने दर ७.६ प्रतिशत र कक्षा ६–८ मा ४.१ प्रतिशत छ। तर, कक्षा १–५ मा कक्षा दोहोऱ्याउने दर १३.९ प्रतिशत र कक्षा ६–८ मा १०.२ प्रतिशत हुनुले प्राथमिक कक्षाहरूमा आन्तरिक सक्षमता कमजोर रहेको र विद्यार्थीहरू एउटै कक्षामा रोकिने समस्या उच्च रहेको देखाउँछ।
- **उत्तीर्ण दर:** कक्षा १–५ को उत्तीर्ण दर ७८.६ प्रतिशत र कक्षा ६–८ को ८५.७ प्रतिशत रहेको छ। कक्षा ९–१० मा उत्तीर्ण दर ९०.७ प्रतिशत र विद्यालय छाड्ने दर ५.४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।
- माध्यमिक शिक्षामा कक्षा ९–१० को खुद भर्ना दर ७८.२ प्रतिशत रहे तापनि कक्षा ११–१२ मा पुग्दा यो दर नाटकीय रूपमा खस्केर ३३.७ प्रतिशतमा सीमित हुन पुग्छ। यसैगरी, कक्षा ९–१२ को समग्र खुद भर्ना दर पनि ५५.३ प्रतिशत मात्र छ। कक्षा ११–१२ को कुल भर्ना दर (GER) पनि ४०.४ प्रतिशत मात्र हुनुले आधारभूत तह पार गरेपछि ठूलो संख्याका विद्यार्थीहरू (विशेष गरी कक्षा ११ र १२ मा) औपचारिक शिक्षाको दायराभन्दा बाहिरिने गरेको तीतो यथार्थलाई उजागर गर्छ।

- **शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात र व्यवस्थापकीय सुशासन :** सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षक र विद्यार्थीको अनुपात प्राथमिक र माध्यमिक तहको तुलनामा उच्च प्राथमिक (कक्षा ६–८) मा निकै असन्तुलित देखिन्छ:
  - **कक्षा १–५:** शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात १:२३.७ छ, जुन सामान्य मानिन्छ।
  - **कक्षा ६–८:** यो अनुपात बढेर १:५९.८ पुगेको छ। यसले कक्षा ६–८ मा शिक्षकको चरम अभाव र कक्षाकोठामा अत्यधिक भीडभाड रहेको संकेत गर्छ।
  - **कक्षा ९–१०:** शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात १:४४.६ रहेको छ।
  - **कक्षा ११–१२:** अनुपात ०.१ देखिन्छ, जुन प्राविधिक रूपमा तथ्यांक प्रविष्टिको त्रुटि वा दरबन्दी मिलान नभएको अवस्था हुन सक्छ।

- **भौतिक पूर्वाधार, प्रविधि र शैक्षिक सामग्रीको उपलब्धता :** भौतिक पूर्वाधार र न्यूनतम सक्षमता अवस्था (PMEC) पूरा गरेका विद्यालयहरूको प्रतिशतले भौतिक पूर्वाधारको अवस्था झल्काउँछ। पञ्चपुरी नगरपालिकामा प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरूमध्ये जम्मा २७.१ प्रतिशतले मात्र न्यूनतम सक्षमता वा भौतिक पूर्वाधार पूरा गरेका छन्। यस्तै, कक्षा १–५ का ७८.६ प्रतिशत, कक्षा ६–८ का ८५.७ प्रतिशत र कक्षा ९–१० का ९०.७ प्रतिशत विद्यालयहरूले मात्र न्यूनतम भौतिक तथा व्यवस्थापकीय मापदण्ड पूरा गरेको देखिन्छ। विद्यालयगत सिकाइ सामग्री र प्रविधियुक्त कक्षाकोठा (ICT Lab आदि) को स्पष्ट तथ्यांक यहाँ उपलब्ध छैन, तर न्यूनतम सक्षमता पूरा नगरेका विद्यालयहरूको संख्या (विशेष गरी बालविकास र प्राथमिक तहमा) हेर्दा उपयुक्त कक्षाकोठा र आधुनिक शिक्षण सुविधाहरूको अझै अभाव रहेको देखिन्छ।

- **बजेट र शैक्षिक सूचकहरूमा देखिएका मुख्य अन्तर:** पञ्चपुरी नगरपालिका, प्रदेश र संघीय बजेटमा शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेटको प्रतिशत तथ्यांकमा खुलाइएको छैन। शैक्षिक सूचकहरूको अन्तरलाई केलाउँदा मुख्य तीनवटा समस्याहरू स्पष्ट देखिन्छन्:

  १. **गुणस्तर र कार्यक्षमतामा अन्तर:** भर्ना दर उच्च भए तापनि प्राथमिक तहमा कक्षा दोहोऱ्याउने दर (१३.९%) उच्च हुनु र कक्षा ८ को टिकाउ दर (८३.६%) कमजोर हुनुले सिकाइको गुणस्तरमा गम्भीर खाडल (Gap) देखाउँछ।

  २. **तहगत शैक्षिक निरन्तरतामा अन्तर:** कक्षा १–५ मा ९५.५% रहेको खुद भर्ना दर कक्षा ११–१२ मा आइपुग्दा ३३.७% मा झर्नुले उच्च माध्यमिक शिक्षामा पहुँच र निरन्तरताको ठूलो खाडल देखाउँछ।

३. **दरबन्दी र पूर्वाधारको अन्तर:** कक्षा ६–८ मा करिब ६० जना विद्यार्थी बराबर १ जना मात्र शिक्षक हुनु र बालविकास केन्द्रहरूमा भौतिक मापदण्ड पुग्ने दर न्यून (२७.१%) हुनुले नगरभित्र शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन र विद्यालय सुधारमा तत्काल लगानी बढाउनुपर्ने आवश्यकता औंल्याउँछ।

१.७.२. शिक्षा क्षेत्रका मुख्य समस्याहरू

अभिमुखीकरण तथा नगर स्तरीय योजना निर्माण कार्यशालामा सामुहिक छलफल भएअनुसार यस नगरपालिकाका मुख्यरुपमा देखिएका शैक्षिक समस्याहरू यस प्रकार छन्:

- सामुदायिक विद्यालयहरूमा आवश्यकता अनुसार शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्थापन हुन सकेको छैन।
- विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग न्यून रहनुका साथै पर्याप्त लगानीको अभाव छ।
- पालिकामा विशेष शिक्षा सञ्चालनका लागि रहेका समूह प्राथमिक विद्यालयहरूमा सो कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन हुन सकेको छैन।
- बालबालिकाको सिकाइ प्रक्रियामा अभिभावकहरूलाई पर्याप्त मात्रामा सक्रिय बनाउन नसक्नु एक समस्याको रूपमा रहेको छ।
- अति विपन्न तथा सडक बालबालिकाका लागि गुणस्तरीय आश्रयस्थल र आपतकालीन सेवाको विकास हुन सकेको छैन।

१.७.३. शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीहरू

नगरपालिकाले शैक्षिक सुधारका लागि सामना गरिरहेका प्रमुख चुनौतीहरू निम्न छन्:

- आर्थिक, सामाजिक, भाषिक र सांस्कृतिक विविधतालाई शैक्षिक प्रक्रियामा समेट्नु।
- आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाको सहभागिता र पहुँचलाई सुनिश्चित गर्नु।
- अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा ऐनलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याउनु।
- सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि पर्याप्त लगानी वृद्धि गर्नु र विद्यालयहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण गर्नु।
- विद्यालयमा सञ्चालित दिवा खाजा कार्यक्रमलाई स्थानीय उत्पादनसँग जोड्नु।
- विद्यालयहरूलाई राजनीतिक वा अन्य अवरोधमुक्त 'शान्ति क्षेत्र' का रूपमा विकास गर्नु।

१.७.४. शिक्षा क्षेत्रका अवसरहरू

माथि उल्लेखित चुनौतीका बाबजुद विद्यमान संरचना र नीतिहरूले निम्नानुसार अवसरहरू सिर्जना गरेका छन्:

- संवैधानिक र कानुनी व्यवस्था: नेपालको संविधान २०७२ ले शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा स्वीकार गर्नु र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ लागु हुनु।
- स्थानीय स्वायत्तता: स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले शिक्षा व्यवस्थापनमा स्थानीय तहलाई पर्याप्त अधिकार र बजेट निर्माणमा स्वायत्तता प्रदान गर्नु।
- पूर्वाधार र पहुँच: पालिकामा ६२ वटा विद्यालयहरू (५४ सामुदायिक र ८ संस्थागत) सञ्चालनमा रहनु र ४९ वटा बालविकास केन्द्रहरूको उपस्थिति हुनु।
- प्राविधिक र उच्च शिक्षा: क्षेत्रभित्रै स्नातक तह पठनपाठन हुने क्याम्पस (जनता बहुमुखी क्याम्पस) र माध्यमिक तहमा बाली विज्ञान तथा पशु विज्ञान जस्ता प्राविधिक धारका कार्यक्रमहरू सञ्चालित हुनु।
- बाह्य सहयोगको सम्भावना: गैरसरकारी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्ने र अन्तर्राष्ट्रिय सहकार्यको सम्भावना रहनु।

- अभिभावकको चाहना: गुणस्तरीय शिक्षाका लागि अभिभावकहरूमा रहेको उच्च चाहनालाई सुधारको आधार बनाउन सकिने अवसर छ ।

परिच्छेद: २
दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ शिक्षा योजना निर्माण गर्दा अवलम्बन गरिएका आधार

पञ्चपुरी नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको वस्तुस्थिति र स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी मार्गदर्शनका आधारमा यो योजना निर्माणका मुख्य आधारहरूलाई निम्नानुसार पुनः लेखन गरिएको छ:

२.१.१. संवैधानिक आधारहरू

योजना निर्माण गर्दा नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेका मौलिक हकहरूलाई मुख्य जग मानिएको छ:

- आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा: प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक हुनेछ। प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक हुनेछ।
- समावेशी शिक्षा: अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानुनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक हुनेछ।
- विशेष आवश्यकता र मातृभाषा: दृष्टिविहीन नागरिकलाई ब्रेललिपि तथा बहिरा र स्वर वा बोलाइसम्बन्धी अपाङ्गता भएका नागरिकलाई साङ्केतिक भाषाको माध्यमबाट कानुनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक हुनेछ। प्रत्येक नेपाली समुदायलाई आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने हक हुनेछ।
- राष्ट्रिय हित र जनशक्ति: शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सिपमूलक र रोजगारमूलक बनाउँदै राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने नीति लिइनेछ।

२.१.२. कानुनी तथा नीतिगत आधारहरू

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन र शिक्षा सम्बन्धी ऐनहरूले तोकेका देहायका अधिकार र जिम्मेवारीहरू योजनाका आधार हुन्:

- स्थानीय सरकारको अधिकार: प्रारम्भिक बालविकास, आधारभूत, अनौपचारिक र विशेष शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानुन, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने।
- पूर्वाधार र जनशक्ति व्यवस्थापन: विद्यालयको नक्साङ्कन, अनुमति, स्वीकृति, समायोजन तथा नियमन गर्ने। सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक तथा कर्मचारीको दरबन्दी मिलान गर्ने र शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्ने।
- गुणस्तर अभिवृद्धि: विद्यालयको गुणस्तर अभिवृद्धि, पाठ्यसामग्रीको वितरण, विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण र आधारभूत तहको परीक्षा सञ्चालन गर्ने।
- अनिवार्य शिक्षाको सुनिश्चितता: ४ वर्ष पूरा भई १३ वर्ष पूरा नभएका प्रत्येक बालबालिकालाई आधारभूत तहसम्म अनिवार्य शिक्षा र कम्तीमा एक वर्षको प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था।

२.१.३. योजना तर्जुमाका प्रक्रियागत आधारहरू

योजना निर्माण गर्दा मार्गदर्शनले निर्देश गरेका प्रक्रियागत पक्षहरूलाई ध्यान दिइएको छ:

- अन्तरसम्बन्धित विषयहरू: योजना बनाउँदा सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपत् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने छ।

- प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र: आर्थिक विकास र गरिबी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने, उत्पादनमूलक र छिटो प्रतिफल प्राप्त हुने शैक्षिक कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिइनेछ।
- जनसहभागिता: योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय बासिन्दाहरूको सहभागिता जुट्ने, स्वयंसेवा परिचालन गर्न सकिने र अधिकतम जनसहभागिता हुने सुनिश्चित गरिनेछ।

२.१.४. लक्षित समूह र विशेष व्यवस्थाका आधारहरू

पञ्चपुरीको विशिष्ट भौगोलिक र सामाजिक अवस्थालाई सम्बोधन गर्न निम्न आधारहरू लिइएका छन्:

- निःशुल्क सेवा: माध्यमिक तहसम्मको शिक्षामा विद्यार्थी भर्ना शुल्क, मासिक पढाइ शुल्क, परीक्षा शुल्क र पाठ्यपुस्तक बापतको रकम लिन नहुने व्यवस्था।
- विशेष छात्रवृत्ति: सहिद, बेपत्ता पारिएका व्यक्ति, द्वन्द्व पीडित र अपाङ्गता भएका व्यक्तिका छोराछोरीलाई दिवा खाजा, पोसाक र स्टेशनरी बापतको छात्रवृत्तिमा विशेष अवसर।
- आवासीय र वैकल्पिक शिक्षा: अभिभावक नभएका वा प्रतिकूल अवस्थाका कारण विद्यालय जान नसकेका बालबालिकाका लागि आवास सुविधासहित अध्ययनको व्यवस्था र आवश्यकता अनुसार वैकल्पिक शिक्षा प्रदान गर्ने।

नयाँ संविधान जारी भएपछि शिक्षाको अधिकार स्थानीय तह मातहत आएसँगै यस नगरपालिकाले यो शिक्षा योजनाको कार्यान्वयबाट विद्यालय शिक्षाको सुनिश्चितता, पहुच युक्त तथा दीगो बनाउने उदेश्य सहित शिक्षालाई प्राथमिकतामा राखेको छ। नेपाल सरकारले गरेका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता, शिक्षा नीति, विभिन्न घोषणाहरू, नेपालको संविधानले प्रदत्त गरेको व्यवस्था, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुरुप कार्य गर्न शिक्षालाई महत्वपूर्ण बिषयका रुपमा आत्मसाथ गर्दै गुणस्तरीय सिप युक्त, समावेशी, समतामुलक, रोजगार उन्मुख, उत्पादनसिल नागरिक तयार पार्न यस नगरपालिकाले यो शिक्षा योजना तयार पारेको छ।

यसै सन्दर्भमा, यस नगरपालिकाको यो शिक्षा क्षेत्र योजनाले समेटेका पक्षहरू निम्म्नानुसर रहेकाछन्;

तालिका: नयाँ शिक्षा योजनाले समेटेका पक्षहरू

पक्ष	विश्लेषण
पहुँच	• समुदायमा भएका सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामा ल्याउने • विद्यालयमा भर्ना भएका सबै बालबालिकाहरूका लागि भवन, कक्षाकोठा, डेस्क, बेन्च, पाठ्यपुस्तक, सन्दर्भसामग्री पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला, उपलब्ध गराउने • छात्राहरूका लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था गर्ने र सेनिटरी प्याड उपलब्ध गराउने • अपाङ्ता भएका बालबालिकाहरूका लागि आवश्यकतानुसारको पठन सामग्री, भौतिक संरचना र व्यक्तिगत सहायता सामग्री उपलब्ध गराउने • युवा तथा प्रौढहरूकालागि अपेक्षित व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था मिलाउने • सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत अनौपचारिक शिक्षा (द्रुत सिकाई कार्यक्रम) सञ्चालन गराई अनौपचारिक शिक्षा मार्फतआधारभूत तहमा भर्ना गराउने
गुणस्तर	• बालबालिकाहरूलाई कक्षाकोठामा क्रियाशील गराई काम गरेर सिक्ने वातावरण मिलाउने • एकीकृत पाठ्यक्रमका अवयवहरू हुबहु कार्यान्वयन गर्ने • स्मरण गराउनेभन्दा व्यवहारिक र दिगो सिकाई गर्ने ढाँचामा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप गराउने

पक्ष	विश्लेषण
	• कक्षाकोठामा समूह सिकाइको वातावरण सिर्जना गर्ने • कक्षा शिक्षणमा व्यवहार कुशल सीपलाई एकीकृत गर्ने • शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात बढिमा १:४० गराउने तर विषयगत र कक्षागत रुपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने • कक्षा १ मा शतप्रतिशत बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव लिएर आएका बालबालिका भर्ना गराउने • बाल विकास तथा शिक्षालाई तोकिएको मापदण्डअनुसार सर्वाङ्गीण विकास, पोषण तथा स्वास्थ्य र शिक्षाको व्यवस्था मिलाउने • विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइसँग जोड्ने
व्यवस्थापन	• सबै विद्यालयमा वि.व्य.स. र शि.अ.सं. गठन गर्ने • सबै विद्यालयहरूमाविषय शिक्षण तालिका (रुटिङ),वार्षिक कार्यपात्रो, SIP, ASIP निर्माण र कार्यान्वयन गराउने • सबै विद्यालयमा बालक्लबको व्यवस्था गरी क्रियाशिल गराउने • गाउँपालिकाबाट विद्यालयहरूको सबै पक्ष (भौतिक, शैक्षिक र व्यवस्थापकीय) नियमित अनुगमन गर्ने
क्षमता विकास	• सबै शिक्षकलाई एकीकृत पाठ्यक्रम कार्यान्वयनसम्बन्धी तालिम दिने • कक्षा १–५ मा कक्षाकोठामा शिक्षण सिकाइमा सहयोग गर्न सहजकर्ताको व्यवस्था गर्ने • शिक्षकहरूको कार्यदक्षता अध्ययन गरी प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने • शिक्षकहरुलाई शिक्षक डायरी उपलब्ध गराई कार्यान्वयन गराउने • नयाँ शिक्षकहरुलाई कम्तिमा ५ दिने सेवा प्रवेश तालिम संचालन गर्ने
मूल्याङ्कन	• कक्षा १–३ मा सिकाइ उपलब्धिमा आधारित निरन्तर मूल्याङ्कन गराउने यसैलाई आवधिक मूल्याङ्कनको साधनका रुपमा प्रयोगमा ल्याउने • माथिल्ला कक्षाहरूमा निरन्तर मूल्याङ्कन र आवधिक मूल्याङ्कन दुबै प्रकारका मूल्याङ्कन प्रयोगमा ल्याउने । • प्रयोगात्मक विषयहरूमा तोकिएबमोजिम मूल्याङ्कन गर्ने • परियोजनाहरू लागु गर्दा आधार मूल्याङ्कन, मध्यावधि मूल्याङ्कन र अन्तिम मूल्याङ्कन गराउने ।
सुशासन	• सबै विद्यालयमा आवधिक सामाजिक परीक्षण र लेखा परीक्षण गराउने • विद्यालयमा गुनासो सुनुवाई संयन्त्र लागु गरी सुझाव पेटिकाको व्यवस्था गर्ने • शिक्षक र विद्यार्थी पोशाकको अनिवार्य कार्यान्वयन गर्ने • वर्षमा दुई पटक विद्यालयगत स्वमूल्याङ्कनगराउने

२.२ दूरदृष्टि

"समतामूलक पहुँच, प्रविधिमैत्री पूर्वाधार र गुणस्तरीय शिक्षा: समृद्ध पञ्चपुरीको बलियो आधार।"
(Equitable Access, ICT-Friendly Infrastructure, and Quality Education: The Strong Foundation for a Prosperous Panchapuri)

२.३ लक्ष्य

"नगरपालिकाभित्रका सबै बालबालिका तथा नागरिकहरूका लागि समावेशी, सुरक्षित र गुणस्तरीय सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्दै उत्पादनमूलक र दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने ।"

२.४ उद्देश्यहरू

१. सबै बालबालिकाका लागि विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच, अर्थपूर्ण सहभागिता र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने। (समतामूलक पहुँच र समावेशिता सुनिश्चितता)
२. आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षामा गुणस्तर कायम गर्दै राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रमले तोके बमोजिमको सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउने। (गुणस्तर अभिवृद्धि र सिकाइ उपलब्धि)
३. बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, प्रविधिमैत्री र भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा सुदृढीकरण गरी शिक्षण सिकाइका लागि सुरक्षित र आकर्षक वातावरण तयार गर्ने। (सिकाई वातावरण र पूर्वाधार विकास)
४. विषयगत र कक्षागत आधारमा शिक्षक दरबन्दीको उचित मिलान तथा व्यवस्थापन गरी विद्यालयको प्रशासनिक र शैक्षिक प्रभावकारिता बढाउने। (कुशल जनशक्ति र स्रोत व्यवस्थापन)
५. साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र अनौपचारिक शिक्षाका अवसरहरू प्रदान गर्नुका साथै आपतकालीन अवस्थामा पनि वैकल्पिक माध्यमबाट विद्यार्थीको सिक्न पाउने अधिकारलाई निरन्तरता दिने। (आजीवन सिकाइ र वैकल्पिक शिक्षा प्रणाली)

२.५ उद्देश्यगत रणनीतिहरू

उद्देश्य नं १ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू: उद्देश्य: सबै बालबालिकाका लागि विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच, अर्थपूर्ण सहभागिता र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने।

- सबै बालबालिकाका लागि विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्दै आधारभूत तहसम्म अनिवार्य र माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षाको अधिकार कार्यान्वयन गर्ने।
- सबै बालबालिकाहरूका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न गुणस्तरीय बालविकास तथा शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउने।
- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरी यसको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्ने।
- विपन्न, अपाङ्गता भएका र पिछडिएका वर्गका बालबालिकाका लागि विशेष छात्रवृत्ति तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको पहिचान गरी भर्ना अभियान र टिकाउ अभियानलाई प्रभावकारी बनाउने।

उद्देश्य नं २ सँग सम्वन्धित रणनीतिहररू: उद्देश्य: आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षामा गुणस्तर कायम गर्दै राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रमले तोके बमोजिमको सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउने।

- आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षामा गुणस्तर सुनिश्चित गरी राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रमले तोके बमोजिमको सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउने।

- स्थानीय आवश्यकता, मौलिकता र मातृभाषालाई समेट्ने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयनलाई प्राथमिकता दिने।
- गुणस्तरीय शिक्षाका साथै विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेहीता सुनिश्चित गर्न विद्यालयमा सुशासन प्रवर्द्धन प्रणालीको विकास गर्ने।
- नियमित रूपमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परीक्षण गरी कमजोर विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक कक्षा (Remedial Classes) सञ्चालन गर्ने।
- शिक्षण सिकाइमा प्रयोगात्मक र परियोजना कार्य (Project Work) लाई प्रोत्साहन गर्ने।

उद्देश्य नं ३ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू: उद्देश्य: बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, प्रविधिमैत्री र भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा सुदृढीकरण गरी शिक्षण सिकाइका लागि सुरक्षित र आकर्षक वातावरण तयार गर्ने। (सिकाई वातावरण र पूर्वाधार विकास)

- बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री र लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा सुदृढीकरण गरी शिक्षण सिकाइका लागि सुरक्षित र आकर्षक वातावरणको विकास गर्ने।
- शिक्षा क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको (ICT) अधिकतम र प्रभावकारी प्रयोग गरी आधुनिक शिक्षण सिकाइ प्रणालीको विकास गर्ने।
- सबै विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी, शौचालय र हरियालीयुक्त वातावरणको सुनिश्चितता गर्ने।
- विद्यालयलाई डिजिटल हबको रूपमा विकास गर्दै इन्टरनेट र स्मार्ट कक्षाकोठाको व्यवस्था गर्ने।

उद्देश्य नं ४ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू: उद्देश्य: विषयगत र कक्षागत आधारमा शिक्षक दरबन्दीको उचित मिलान तथा व्यवस्थापन गरी विद्यालयको प्रशासनिक र शैक्षिक प्रभावकारिता बढाउने।

- विद्यालयको आवश्यकता अनुसार विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा व्यवस्थापन गरी शिक्षण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने।
- शिक्षकहरूको पेशागत दक्षता विकासका लागि नियमित तालिम र प्रविधिमैत्री शिक्षण सीप अभिवृद्धि गर्ने।
- शिक्षकको कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली र प्रधानाध्यापकको नेतृत्व क्षमता सुदृढीकरण गर्ने।

उद्देश्य नं ५ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू: उद्देश्य: साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र अनौपचारिक शिक्षाका अवसरहरू प्रदान गर्नुका साथै आपतकालीन अवस्थामा पनि वैकल्पिक माध्यमबाट विद्यार्थीको सिक्न पाउने अधिकारलाई निरन्तरता दिने।

- अनौपचारिक शिक्षा, प्रौढ शिक्षा र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूमार्फत साक्षरता र आजीवन सिकाइका अवसरहरूलाई निरन्तरता दिने।
- आपतकालीन अवस्थामा पनि विद्यार्थीहरूको शिक्षा पाउने अधिकारलाई कुण्ठित हुन नदिन वैकल्पिक सिकाइ प्रणालीको तर्जुमा र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।

- नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार गर्न सबै युवा तथा प्रौढहरूका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर उपलब्ध गराउने।
- विपदको परिस्थितिमा बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गर्दै उनीहरूको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा सहयोग गर्ने। सामुदायिक सिकाइ केन्द्र (CLC) लाई स्थानीय सिप र आयआर्जनका कार्यक्रमसँग जोड्ने।
- विपत् प्रतिकार्य योजना (School Safety Plan) तयार गरी सबै विद्यालयमा पूर्व तयारीका अभ्यासहरू गर्ने।

२.६ उद्देश्यगत कार्यनीतिहरू

उद्देश्य १ अन्तर्गत समतामूलक पहुँच र समावेशिता सुनिश्चितता सँग सम्बन्धित रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक मुख्य कार्यनीतिहरू:

- कार्यनीति १.१: विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको लगत संकलन गरी उनीहरूलाई विद्यालयमा ल्याउन 'भर्ना अभियान' र 'टिकाउ अभियान' मार्फत विद्यालयमा भर्ना गरिनेछ।
- कार्यनीति १.२: गरिब, असहाय, अपाङ्गता भएका र पिछडिएका वर्गका बालबालिकाका लागि निःशुल्क पोसाक, पाठ्यपुस्तक र विशेष छात्रवृत्तिको प्रबन्ध गरिनेछ।
- कार्यनीति १.३: प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको सुदृढीकरण गरी ४ वर्ष पूरा भएका सबै बालबालिकालाई बालशिक्षाको पहुँचमा ल्याइनेछ।
- कार्यनीति १.४: माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई पूर्णतः निःशुल्क बनाउनका लागि आवश्यक बजेट र नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ।

उद्देश्य २ अन्तर्गत गुणस्तर अभिवृद्धि र सिकाइ उपलब्धि सँग सम्बन्धित रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक मुख्य कार्यनीतिहरू:

- कार्यनीति २.१: राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको मर्म अनुरूप स्थानीय आवश्यकता र मातृभाषालाई समेट्ने गरी 'स्थानीय पाठ्यक्रम' निर्माण तथा कार्यान्वयन गरिनेछ।
- कार्यनीति २.२: विद्यार्थीहरूको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि मापन गर्न आवधिक परीक्षा र निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाइनेछ।
- कार्यनीति २.३: सिकाइमा कमजोर रहेका विद्यार्थीहरूका लागि विद्यालय समय अघि वा पछि उपचारात्मक कक्षा (Remedial Classes) सञ्चालन गरिनेछ।
- कार्यनीति २.४: विद्यालयमा सुशासन कायम गर्न सामाजिक परीक्षण (Social Audit) र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

उद्देश्य ३ अन्तर्गत सिकाइ वातावरण र पूर्वाधार विकास सँग सम्बन्धित रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक मुख्य कार्यनीतिहरू:

- कार्यनीति ३.१: विद्यालयका भवनहरूलाई अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री र लैङ्गिक मैत्री बनाउन मर्मत सम्भार तथा नयाँ पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ।

- कार्यनीति ३.२: सबै विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी र छात्र-छात्राका लागि छुट्टाछुट्टै शौचालयको सुनिश्चितता गरिनेछ।
- कार्यनीति ३.३: विद्यालयलाई 'डिजिटल हब' बनाउन इन्टरनेट जडान, कम्प्युटर ल्याब र स्मार्ट कक्षाकोठाहरूको स्थापना गरिनेछ।
- कार्यनीति ३.४: विद्यालय हाताभित्र बगैँचा र वृक्षारोपण गरी हरियालीयुक्त शैक्षिक वातावरणको विकास गरिनेछ।

उद्देश्य ४ अन्तर्गत कुशल जनशक्ति र स्रोत व्यवस्थापन सँग सम्बन्धित रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक मुख्य कार्यनीतिहरू:

- कार्यनीति ४.१: विद्यार्थी संख्या र आवश्यकताका आधारमा विषयगत शिक्षक दरबन्दीको वैज्ञानिक मिलान गरिनेछ।
- कार्यनीति ४.२: शिक्षकहरूको आधुनिक शिक्षण विधि र सूचना प्रविधि सम्बन्धी सीप विकासका लागि नियमित तालिम प्रदान गरिनेछ।
- कार्यनीति ४.३: प्रधानाध्यापकको कार्यसम्पादन सम्झौता गरी विद्यालयको प्रशासनिक सुधार र जवाफदेहीता सुनिश्चित गरिनेछ।
- कार्यनीति ४.४: उत्कृष्ट कार्य गर्ने शिक्षक र कर्मचारीलाई पुरस्कार तथा सम्मानको व्यवस्था गरिनेछ।

उद्देश्य ५ अन्तर्गत आजीवन सिकाइ र वैकल्पिक शिक्षा प्रणाली सँग सम्बन्धित रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक मुख्य कार्यनीतिहरू:

- कार्यनीति ५.१: विद्यालय जान नपाएका युवा तथा प्रौढहरूका लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत साक्षरता र सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
- कार्यनीति ५.२: विपत् वा महामारीको समयमा पनि सिकाइ नरोकिने गरी अनलाइन, रेडियो वा दूरशिक्षा जस्ता वैकल्पिक माध्यमको विकास गरिनेछ।
- कार्यनीति ५.३: प्रत्येक विद्यालयमा 'विपत् प्रतिकार्य योजना' तयार गरी जोखिम न्यूनीकरणका अभ्यासहरू गरिनेछ।
- कार्यनीति ५.४: सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई स्थानीय कृषि र लघु उद्यममार्फत आयआर्जनका कार्यक्रमहरूसँग आबद्ध गरिनेछ ।

२.७ अपेक्षित उपलब्धि

पञ्चपुरी नगरपालिकाको प्रस्तावित शिक्षा योजनाका कार्यनीतिहरूका आधारमा आगामी पाँच वर्षभित्र हासिल हुने अपेक्षित मुख्य उपलब्धिहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ:

२.७. १. समतामूलक पहुँच र समावेशिता सुनिश्चितता सम्बन्धी उपलब्धिहरू

- विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकाको विद्यालयमा भर्ना र टिकाउ दर शतप्रतिशत पुगेको हुनेछ।
- लक्षित वर्ग (विपन्न, असहाय, अपाङ्गता भएका) का सबै बालबालिकाले छात्रवृत्ति र आवश्यक शैक्षिक सामग्रीको सुविधा प्राप्त भएको हुनेछ।
- ४ वर्ष पूरा भएका सबै बालबालिकाको प्रारम्भिक बालशिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भएको हुनेछ।
- माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा पूर्णतः निःशुल्क र सुलभ भएको हुनेछ।

२.७.२. गुणस्तर अभिवृद्धि र सिकाइ उपलब्धि सम्बन्धी उपलब्धिहरू

- स्थानीय मौलिकता र मातृभाषामा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ।
- विद्यार्थीहरूको औसत सिकाइ उपलब्धि राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिमको तहमा पुगेको हुनेछ।
- कमजोर सिकाइ स्तर भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपचारात्मक कक्षाको प्रभावकारी सञ्चालन भएको हुनेछ।
- विद्यालयको प्रशासनिक र शैक्षिक सुशासनमा उल्लेख्य सुधार भएको हुनेछ।

२.७.३. सिकाइ वातावरण र पूर्वाधार विकास सम्बन्धी उपलब्धिहरू

- नगरपालिकाका सबै विद्यालय भवनहरू बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री र लैङ्गिक मैत्री पूर्वाधारमा रूपान्तरण भएको हुनेछ।
- सबै विद्यालयमा सुरक्षित खानेपानी र आधुनिक शौचालयको सुविधा सुनिश्चित भएको हुनेछ।
- विद्यालयहरू डिजिटल हबको रूपमा विकास भई इन्टरनेट र स्मार्ट कक्षाकोठाको पहुँचमा पुगेको हुनेछ।
- विद्यालय हाताभित्र बगैँचा र वृक्षारोपणसहितको हरियाली र आकर्षक शैक्षिक वातावरण तयार भएको हुनेछ।

२.७.४. कुशल जनशक्ति र स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी उपलब्धिहरू

- विद्यार्थी-शिक्षक अनुपातका आधारमा सबै विद्यालयमा विषयगत शिक्षक दरबन्दीको वैज्ञानिक मिलान भएको हुनेछ।
- सबै शिक्षकहरू आधुनिक शिक्षण विधि र सूचना प्रविधिको प्रयोगमा दक्ष पुगेको हुनेछ।
- प्रधानाध्यापकहरूको कार्यसम्पादन सम्झौतामार्फत विद्यालयको नेतृत्व र जवाफदेहिता सुदृढ भएको हुनेछ।
- उत्कृष्ट कार्य गर्ने जनशक्तिलाई पुरस्कृत गर्ने संस्कृतिले शैक्षिक उत्साहमा वृद्धि भएको हुनेछ।

२.७.५. आजीवन सिकाइ र वैकल्पिक शिक्षा प्रणाली सम्बन्धी उपलब्धिहरू

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरू मार्फत साक्षरता र सीपमूलक क्षमतामा वृद्धि भएको हुनेछ।
- जुनसुकै विपत् वा महामारीको समयमा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिन सक्ने वैकल्पिक शिक्षा प्रणाली स्थापित भएको हुनेछ।
- सबै विद्यालयहरूमा 'विपत् प्रतिकार्य योजना' कार्यान्वयन भई विद्यालय सुरक्षाको प्रत्याभूति भएको हुनेछ।
- स्थानीय कृषि र लघु उद्यमसँग सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको आबद्धता भई आयआर्जनमा सुधार भएको हुनेछ।

२.८ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारणः

पञ्चपुरी नगरपालिकाको शिक्षा योजनाले निर्दिष्ट गरेका मुख्य मुख्य कार्यसम्पादन सुचकहरुको आधारमा आगामी २ वर्ष, ५ वर्ष र १० वर्षको लक्ष्य निर्धारण तपशिल अनुरु तर्जुमा गरिएको छ।

पञ्चपुरी नगरपालिकाको शिक्षा योजना अन्तर्गत शैक्षिक सूचकहरूको १० वर्षे लक्ष्य प्रक्षेपण तालिका

क्र.सं.	**सूचकहरू**	**आधार वर्ष २०८२/०८३ को अवस्था**				**लक्ष्य आ.व. २०८४/०८५ (२ वर्षे)**	**लक्ष्य आ.व. २०८७/०८८ (५ वर्षे)**	**लक्ष्य आ.व. २०९७/०९८ (१० वर्षे)**
		राष्ट्रिय	कर्णाली प्रदेश	सुर्खेत	पञ्चपुरी न.पा			
१	**प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा**							
१.१	कुल भर्ना दर (GER)	१०१.०	९७.४	११०.९	**११४.५**	११२.०	११०.०	१००.०
१.२	खुद भर्ना दर (NER)	७०.२	६७.४	७८.०	**८१.८**	८५.०	९२.०	९९.५
१.३	लैङ्गिक समता सूचक (GPI) १-८	०.९२	०.९८	०.८७	**०.९४**	०.९६	०.९८	१.००

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२/०८३ को अवस्था				लक्ष्य आ.व. २०८४/०८५ (२ वर्ष)	लक्ष्य आ.व. २०८७/०८८ (५ वर्ष)	लक्ष्य आ.व. २०९७/०९८ (१० वर्ष)
		राष्ट्रिय	कर्णाली प्रदेश	सुर्खेत	पञ्चपुरी न.पा			
१.४	लैङ्गिक समता सूचक (GPI) ९-१२	०.९६	१.०२	०.९४	**१.०३**	१.०२	१.०१	१.००
१.५	४ वर्षका बालबालिकाको भर्ना अनुपात	*	*	*	**८०.०**	८५.०	९२.०	९९.०
१.६	निर्धारित योग्यता पुगेका शिक्षक प्रतिशत	*	*	*	**८५.०**	९०.०	९५.०	१००.०
१.७	आधारभूत तालिम प्राप्त शिक्षक प्रतिशत	*	*	*	**७८.०**	८५.०	९५.०	१००.०
१.८	ई.सी.ई.डी अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना प्रतिशत	७६.३	७७.३	७६.१	**८०.७**	८५.०	९३.०	१००.०
२	**आधारभूत शिक्षा (कक्षा १–८)**							
२.१	कुल प्रवेश दर (GIR) (कक्षा १)	१४१.१	१३६.३	१६१.१	**१४४.७**	१३५.०	१२०.०	१०२.०
२.२	खुद प्रवेश दर (NIR) (कक्षा १)	९३.७	९४.३	९३.७	**९५.१**	९६.५	९८.५	१००.०
२.३	कुल भर्ना दर (GER) (कक्षा १–५)	१३०.५	१३१.७	१३७.५	**१४०.९**	१३२.०	१२.०	१०१.०
२.४	खुद भर्ना दर (NER) (कक्षा १–५)	९४.४	९४.९	९५.५	**९५.५**	९७.०	९९.०	१००.०
२.५	कुल भर्ना दर (GER) (कक्षा ६–८)	११५.०	११६.१	१२०.१	**११०.४**	१०८.०	१०५.०	१०१.०
२.६	खुद भर्ना दर (NER) (कक्षा ६–८)	९३.६	९३.६	९४.३	**९३.५**	९५.५	९८.०	१००.०
२.७	कुल भर्ना दर (GER) (कक्षा १–८)	१२४.८	१२५.७	१३०.३	**१२८.३**	१२२.०	११२.०	१०१.०
२.८	खुद भर्ना दर (NER) (कक्षा १–८)	९४.१	९४.४	९४.९	**९४.७**	९६.५	९८.५	१००.०
२.९	खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक (GPI)	०.९२	०.९८	०.८७	**०.९४**	०.९६	०.९८	१.००
२.१०	विद्यार्थी टिकाउ दर (कक्षा ८)	८६.५	८४.७	८५.२	**८३.६**	८७.०	९२.०	९८.०
२.११	आधारभूत तह पुरा गर्ने दर	८७.७	८६.६	*	**९२.६**	९४.०	९६.५	९९.५
२.१२	५–१२ वर्षका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका %	*	*	*	**५.३**	३.५	१.५	०.०
२.१३	विद्यार्थी उत्तीर्ण दर (कक्षा १–५)	८३.०	७९.०	८३.३	**७८.६**	८३.०	९०.०	९८.०
२.१४	विद्यार्थी उत्तीर्ण दर (कक्षा ६–८)	८७.४	८७.०	८३.३	**८५.७**	८८.०	९२.०	९८.०
२.१५	कक्षा दोहोऱ्याउने दर	८.७	११.२	८.२	**१३.९**	१०.०	५.०	१.०

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२/०८३ को अवस्था				लक्ष्य आ.व. २०८४/०८५ (२ वर्षे)	लक्ष्य आ.व. २०८७/०८८ (५ वर्षे)	लक्ष्य आ.व. २०९७/०९८ (१० वर्षे)
		राष्ट्रिय	कर्णाली प्रदेश	सुर्खेत	पञ्चपुरी न.पा			
	(कक्षा १–५)							
२.१६	कक्षा दोहोऱ्याउने दर (कक्षा ६–८)	७.२	७.८	१०.८	**१०.२**	८.०	४.०	०.५
२.१७	विद्यालय छाड्ने दर (कक्षा १–५)	८.२	९.८	८.५	**७.६**	५.०	२.५	०.५
२.१८	विद्यालय छाड्ने दर (कक्षा ६–८)	५.४	५.२	५.८	**४.१**	३.०	१.५	०.२
३	**माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९–१२)**							
३.१	कुल भर्ना दर (कक्षा ९–१०)	९९.१	९६.९	९५.१	**९४.७**	९६.०	९८.०	१००.०
३.२	खुद भर्ना दर (कक्षा ९–१०)	७५.८	७१.१	७२.०	**७८.२**	८२.०	९०.०	९८.०
३.३	कुल भर्ना दर (कक्षा ९–१२)	८०.६	८२.६	७६.७	**६६.७**	७२.०	८२.०	९५.०
३.४	खुद भर्ना दर (कक्षा ९–१२)	५५.८	५७.७	५८.६	**५५.३**	६२.०	७५.०	९२.०
३.५	कुल भर्ना दर (कक्षा ११–१२)	६३.६	६८.५	५९.४	**४०.४**	५०.०	६५.०	९०.०
३.६	खुद भर्ना दर (कक्षा ११–१२)	३७.१	४४.५	४६.१	**३३.७**	४२.०	५८.०	८५.०
३.७	विद्यार्थी टिकाउ दर (कक्षा १०)	६६.९	६७.०	६७.०	**७५.०**	७८.०	८५.०	९५.०
३.८	विद्यार्थी टिकाउ दर (कक्षा १२)	*	*	*	**५२.०**	५८.०	७०.०	९०.०
३.९	खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता (कक्षा १–१२)	*	*	*	**०.९७**	०.९८	१.००	१.००
३.१०	उत्तीर्ण दर (कक्षा ९–१०)	९२.२	९०.८	८८.५	**९०.७**	९२.०	९५.०	९९.०
३.११	कक्षा दोहोऱ्याउने दर (९–१०)	३.२	३.६	५.६	**३.९**	३.०	१.५	०.५
३.१२	विद्यालय छाड्ने दर (कक्षा ९–१०)	४.७	५.५	६.२	**५.४**	४.०	२.०	०.५
४	**जीवनपर्यन्त शिक्षा र अनौपचारिक शिक्षा**							
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्षभन्दा माथि) (%)	*	*	*	**७२.०**	७८.०	८८.०	९८.०
४.२	साक्षरता दर (६ वर्षभन्दा माथि) (%)	*	*	*	**८१.०**	८६.०	९५.०	१००.०
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	*	*	*	**८८.०**	९३.०	९८.०	१००.०
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष माथि)	*	*	*	**०.८८**	०.९२	०.९६	१.००
५	**सुशासन तथा व्यवस्थापन (शिक्षक अनुपात)**							
५.१	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात	२०.९	२२.७	२०.१	**२३.७**	२२.०	२०.०	२०.०

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२/०८३ को अवस्था				लक्ष्य आ.व. २०८४/०८५ (२ वर्ष)	लक्ष्य आ.व. २०८७/०८८ (५ वर्ष)	लक्ष्य आ.व. २०९७/०९८ (१० वर्ष)
		राष्ट्रिय	कर्णाली प्रदेश	सुर्खेत	पञ्चपुरी न.पा			
	(कक्षा १–५)							
५.२	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (कक्षा ६–८)	४४.६	४९.५	५२.१	**५९.८**	५०.०	४०.०	३०.०
५.३	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (कक्षा १–८)	*	*	*	**३५.०**	३२.०	२८.०	२५.०
५.४	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (कक्षा ९–१०)	३०.५	४०.४	४०.९	**४४.६**	४०.०	३५.०	२५.०
५.५	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (कक्षा ११–१२)	४७.३	४८.६	४९.७	**०.१***	३५.०	३०.०	२५.०
५.६	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (कक्षा ९–१२)	*	*	*	*	३८.०	३२.०	२५.०
६	**न्यूनतम सक्षमता (PMEC) पूरा गरेका विद्यालय %**							
६.१	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र प्रतिशत	३१.५	२३.५	३३.५	**२७.१**	४०.०	६५.०	१००.०
६.२	आधारभूत विद्यालय प्रतिशत (कक्षा १–५)	८३.१	७९.०	८३.३	**७८.६**	८४.०	९२.०	१००.०
६.३	माध्यमिक विद्यालय प्रतिशत (कक्षा ६–८)	८७.४	८७.०	८३.३	**८५.७**	९०.०	९५.०	१००.०
६.४	माध्यमिक विद्यालय प्रतिशत (कक्षा ९–१०)	९२.२	९०.८	८८.५	**९०.७**	९४.०	९८.०	१००.०
७	**कुल बजेटमा शिक्षा क्षेत्रको बजेट प्रतिशत**							
७.१	नगरपालिका बजेटमा शिक्षाको अंश (%)	*	*	*	*	१३.०	१५.०	२०.०
७.२	प्रदेश बजेटमा शिक्षाको अंश (%)	*	*	*	*	८.५	१०.०	१२.०
७.३	संघीय बजेटमा शिक्षाको अंश (%)	*	*	*	*	१२.०	१५.०	२०.०

परिच्छेदः ३
शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा क्षेत्रको पहुँच निकै उत्साहजनक देखिन्छ। यस नगरपालिकामा कुल भर्ना दर (GER) ११४.५% र खुद भर्ना दर (NER) ८१.८% रहेको छ, जुन राष्ट्रिय औसत (GER: १०१.०%, NER: ७०.२%) र सुर्खेत जिल्लाको औसतभन्दा पनि बढी हो। यसले बालविकास उमेर समूहका बालबालिकाहरू विद्यालयको पहुँचमा उल्लेख्य रूपमा आएको देखाउँछ। आधार वर्ष २०८२/०८३ मा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिएर कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको संख्या ७५१ रहेको छ, जुन प्रतिशतका आधारमा ८०.७% हुन आउँछ। यो दर राष्ट्रिय औसत (७६.३%) र कर्णाली प्रदेश (७७.३%) को तुलनामा उच्च हो, जसले प्राथमिक तहमा जग बलियो बनाउन नगरले राम्रो सुरुवात गरेको स्पष्ट पार्छ। यद्यपि, निर्धारित योग्यता पुगेका र आधारभूत तालिम प्राप्त शिक्षकको प्रतिशतसम्बन्धी तथ्यांक भने उपलब्ध छैन।

३.१.२ उद्देश्य

१. चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
२. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा दक्ष, प्रशिक्षित र प्रतिबद्ध मानव स्रोत तथा न्यूनतम मापदण्डअनुसारको भौतिक पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु।
३. प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा मार्फत बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गराई कक्षा १ का लागि तयार बनाउनु।

३.१.३ रणनीतिहरू

१. राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्डअनुसार प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन।
२. भूगोल, जनसंख्या र आवश्यकताका आधारमा ECD केन्द्रको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र नयाँ स्थापना।
३. सीमान्तकृत, अपाङ्गता भएका र दुर्गम क्षेत्रका बालबालिकाका लागि समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने वैकल्पिक मोडेल विकास।
४. पाठ्यक्रम परिमार्जन, प्रबोधीकरण तथा सहजकर्ताको क्षमता विकास।
५. परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संस्था र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य विस्तार।
६. पोषण, स्वास्थ्य, संरक्षण र बालमैत्री सिकाइ वातावरणमा जोड।

३.१.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

१. सबै प्रारम्भिक बालविकास उमेर समूहका बालबालिकालाई एक वर्षको ECD शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित।
२. सबै ECD केन्द्रहरू न्यूनतम मापदण्डअनुसार सञ्चालन।
३. बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र संवेगात्मक विकासमा सुधार।
४. प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको अनुपात वृद्धि।

३.१.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

योजना अवधिको अन्त्यसम्म हासिल गरिने केही नमुना लक्ष्यहरू:

सूचक	आधार वर्ष (२०८२)	५ वर्षपछिको लक्ष्य
ECED मा खुद भर्ना दर	८१.८	९२
बालमैत्री पूर्वाधार भएका केन्द्रहरू (%)	४०	१००

सूचक	आधार वर्ष (२०८२)	५ वर्षपछिको लक्ष्य
तालिमप्राप्त सहयोगी कार्यकर्ता (%)	६० (अनुमानित)	१००
खाजा तथा शैक्षिक सामग्री पाउने दर (%)	७० (अनुमानित)	१००

३.१.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	जम्मा लक्ष्य (परिमाण)	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	ECD न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधीकरण	पटक	३	१	–	१	–	१	७५०	नगरपालिका, विद्यालय	प्रतिवेदन
२	ECD केन्द्र नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	पटक	२	१	–	–	१	–	१२००	नगरपालिका, वडा	नक्सा तथा प्रतिवेदन
३	बैकल्पिक प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	५७	१०	१०	१०	१०	१७	२८५००	नगरपालिका, वडा	अनुगमन प्रतिवेदन
४	ECD सहजकर्ता क्षमता विकास तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	३०००	नगरपालिका	तालिम प्रतिवेदन
५	शैक्षिक तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन	संख्या	४९	१०	१०	१०	१०	९	९८००	नगरपालिका, विद्यालय	अभिलेख
६	अभिभावक शिक्षा तथा सहभागिता कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	२०००	नगरपालिका, वडा	सहभागिता सूची
७	बाल स्वास्थ्य, पोषण र संरक्षण कार्यक्रम	निरन्तर	सबै केन्द्र	√	√	√	√	√	७५००	नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य अभिलेख
८	सहयोगी कार्यकर्ताहरूको योग्यता र क्षमता विकास	निरन्तर	सबै केन्द्र	√	√	√	√	√	४५००	नगरपालिका	तालिम प्रतिवेदन
९	परिवार, समुदाय, निजी क्षेत्र तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि	निरन्तर	सबै केन्द्र	√	√	√	√	√	२५००	नगरपालिका	सहभागिता सूची
१०	बालमैत्री सिकाइ वातावरण सुधार तथा कक्षाकोठा व्यवस्थापन	वटा	३०	५	५	५	७	८	१५०००	नगरपालिका, विद्यालय	अनुगमन प्रतिवेदन
११	ECD केन्द्रमा खानेपानी, सरसफाइ तथा बालमैत्री शौचालय व्यवस्थापन	केन्द्र	२५	५	५	५	५	५	१२५००	नगरपालिका, विद्यालय व्यवस्थापन समिति	प्राविधिक प्रतिवेदन
१२	अपाङ्गता तथा समावेशी बालबालिकाका लागि विशेष सहयोग कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	३५००	नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा	प्रतिवेदन
१३	उत्कृष्ट ECD केन्द्र तथा सहजकर्तालाई प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	१५००	नगरपालिका	निर्णय तथा प्रतिवेदन
	जम्मा								९२२५०		

३.२ आधारभूत शिक्षा:

३.२.१ वर्तमान अवस्था

आधारभूत शिक्षाको क्षेत्रमा पञ्चपुरी नगरपालिकाको अवस्था मिश्रित रहेको छ। कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर (NIR) ९५.१% र कुल प्रवेश दर (GIR) १४४.७% छ। कक्षा १–५ को खुद भर्ना दर (NER) ९५.५% र कक्षा ६–८ को खुद भर्ना दर ९३.५% रहेको छ, जसले समग्र आधारभूत तह (१–८) को खुद भर्ना दर ९४.७% कायम गरेको छ। यो भर्ना दर राष्ट्रिय औसत (९४.१%) सँग मिल्दोजुल्दो छ। तर, विद्यार्थी टिकाउ दर (कक्षा ८ सम्म) ८३.६% मात्र हुनु र आधारभूत तह पुरा गर्ने दर ९२.६% रहनुले भर्ना भएका सबै बालबालिकाले विद्यालय शिक्षालाई निरन्तरता दिन नसकेको देखाउँछ। कक्षा १–५ मा विद्यार्थी उत्तीर्ण दर ७८.६% र कक्षा ६–८ मा ८५.७% छ। चिन्ताजनक पक्ष भनेको कक्षा १–

५ मा कक्षा दोहोऱ्याउने दर १३.९% र कक्षा ६–८ मा १०.२% रहनु हो, जुन राष्ट्रिय औसत (८.७% र ७.२%) भन्दा बढी छ। यद्यपि, विद्यालय छाड्ने दर (Drop-out rate) कक्षा १–५ मा ७.६% र कक्षा ६–८ मा ४.१% मा झर्नु सकारात्मक पक्ष हो। यद्यपि, शिक्षक दरबन्दीको असन्तुलन, भौतिक पूर्वाधारको अपर्याप्तता, सिकाइ उपलब्धिमा अपेक्षित स्तर नपुग्नु, ICT पहुँचको सीमितता तथा कक्षा छाड्ने जोखिम जस्ता चुनौतीहरू विद्यमान छन्। बालमैत्री, समावेशी र गुणस्तरीय सिकाइ वातावरण सुदृढ गर्न अझै संरचनागत र व्यवस्थापकीय सुधार आवश्यक देखिन्छ।

३.२.२ उद्देश्यः

१. सबै ५–१२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकालाई समतामूलक, अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु।
२. राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रमअनुसार न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराई आधारभूत शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नु।
३. बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री र सुरक्षित सिकाइ वातावरण तथा प्रभावकारी विद्यालय व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्नु।

३.२.३ रणनीतिहरू

१. विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजनमार्फत पहुँच र समता सुनिश्चित गर्ने।
२. शिक्षक दरबन्दीको उचित मिलान र पुनर्वितरण गरी शिक्षण–सिकाइ प्रभावकारिता बढाउने।
३. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली र प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा लागू गर्ने।
४. विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार, WASH र ICT सुविधा विस्तार गर्ने।
५. शिक्षक तथा विद्यालय नेतृत्वको क्षमता विकास र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्ने।
६. प्रकोप, संकट तथा आपतकालीन अवस्थाका लागि वैकल्पिक तथा उत्थानशील शिक्षा प्रणाली विकास गर्ने।

३.२.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

१. आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता उच्च (NER ९७.५%)।
२. अधिकांश सामुदायिक विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विस्तार।
३. शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात २८:१ कायम।
४. दिवा खाजा तथा पोषण कार्यक्रम सञ्चालन।
५. बालमैत्री तथा समावेशी सिकाइ वातावरणतर्फ प्रगति।

३.२.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. आधारभूत तह (कक्षा १–८) को खुद भर्ना दर ९९% पुऱ्याउने।
२. कक्षा १–३ मा न्यूनतम पठन तथा गणितीय सीप हासिल गर्ने विद्यार्थीको प्रतिशत ९०% पुऱ्याउने।
३. सबै सामुदायिक विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार र ICT सुविधा सुनिश्चित गर्ने (१००%)।
४. कक्षा छाड्ने दर २% भन्दा कममा झार्ने।

३.२.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	जम्मा लक्ष्य (परिमाण)	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक	१	१	–	–	–	–	१५००	पालिका/प्रदेश	प्रतिवेदन

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	जम्मा लक्ष्य (परिमाण)	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याइँ
				१	२	३	४	५			
२	सबै बालबालिकाको विद्यालय भर्ना र निरन्तरता	पटक	निरन्तर	√	√	√	√	√	५०००	पालिका/विद्यालय	EMIS
३	शिक्षक दरबन्दी मिलान र क्षमता विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	६०००	संघ/प्रदेश/पालिका	तालिम प्रतिवेदन
४	न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	संख्या	४४	८	९	९	९	९	४४०००	संघ/प्रदेश/पालिका	अनुगमन प्रतिवेदन
५	प्रारम्भिक कक्षा पढाइ तथा सिकाइ मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	३५००	पालिका/विद्यालय	मूल्याङ्कन प्रतिवेदन
६	आपतकालीन तथा वैकल्पिक शिक्षा व्यवस्था	पटक	निरन्तर	√	√	√	√	√	४५००	पालिका/विद्यालय	योजना तथा प्रतिवेदन
७	सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन	पटक	५	१	१	१	१	१	७५००	संघ/प्रदेश/पालिका	प्रतिवेदन
८	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयन	पटक	५	१	१	१	१	१	३०००	पालिका	प्रतिवेदन
९	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	२५००	पालिका	प्रतिवेदन
	जम्मा								**७७,५००**		

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकामा माध्यमिक तहमा पुग्दा पंचपुरी नगरपालिकामा विद्यार्थीको पहुँच र टिकाउ दरमा ह्रास आएको देखिन्छ। कक्षा ९–१० को खुद भर्ना दर ७८.२% र कुल भर्ना दर ९४.७% रहे तापनि कक्षा ९–१२ सम्म आइपुग्दा खुद भर्ना दर घटेर ५५.३% मा सीमित हुन पुग्छ। अझ कक्षा ११–१२ को खुद भर्ना दर त ३३.७% मात्रै छ, जुन राष्ट्रिय औसत (३७.१%) र कर्णाली प्रदेश (४४.५%) भन्दा निकै कम हो। यसले उच्च माध्यमिक तहमा विद्यार्थीहरूको पहुँच निकै कमजोर रहेको संकेत गर्छ। यद्यपि, कक्षा १० सम्मको विद्यार्थी टिकाउ दर ७५.०% छ, जुन राष्ट्रिय औसत (६६.९%) भन्दा राम्रो हो। कक्षा ९–१० को उत्तीर्ण दर ९०.७% र कक्षा दोहोर्‍याउने दर ३.९% छ भने विद्यालय छाड्ने दर ५.४% रहेको छ।

३.३.२ उद्देश्य:

१. माध्यमिक तहको शिक्षामा गुणस्तर सुधार गरी राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रमअनुसार अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउने।
२. विषयगत तथा कक्षागत आधारमा शिक्षक दरबन्दीको उचित मिलान गरी विद्यालयको शैक्षिक र प्रशासनिक प्रभावकारिता बढाउने।
३. समतामूलक पहुँच, समावेशिता र टिकाउ दर वृद्धि गर्दै माध्यमिक शिक्षा सुदृढ बनाउने।

३.३.३ रणनीतिहरू

१. विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजनमार्फत पहुँच विस्तार।
२. विषयगत दक्ष शिक्षक व्यवस्थापन तथा निरन्तर पेशागत विकास।
३. न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार, ICT, पुस्तकालय र प्रयोगशाला सुदृढीकरण।
४. विद्यार्थी प्रोत्साहन, छात्रवृत्ति र वैकल्पिक शिक्षामार्फत समावेशिता।
५. सिकाइ उपलब्धिको निरन्तर मूल्याङ्कन र नतिजामा आधारित सुधार।
६. विद्यालय सुशासन, प्रधानाध्यापक क्षमता विकास र अनुगमन प्रणाली सुदृढ।

३.३.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

१. माध्यमिक शिक्षामा पहुँच र गुणस्तरमा सुधार
२. विषयगत शिक्षक उपलब्धता बढ्नु
३. सिकाइ उपलब्धि र टिकाउ दरमा वृद्धि
४. ICT–मैत्री शिक्षण सिकाइ वातावरण विकास
५. विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ

३.३.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. माध्यमिक तहको खुद भर्ना दर ६१.४% बाट कम्तीमा ८०% पुऱ्याउने।
२. सबै ११ वटा माध्यमिक विद्यालयमा न्यूनतम अपाङ्गमैत्री भौतिक पूर्वाधार।
३. विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन १००% सुनिश्चित।
४. ICT सुविधा पुगेका माध्यमिक विद्यालय ११ वटै।
५. कक्षा ९–१२ को सिकाइ उपलब्धि सूचकमा न्यूनतम २०% सुधार।

३.३.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	माध्यमिक विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजन	पटक	१	१	–	–	–	–	८००	पालिका/प्रदेश/संघ	नक्सा, निर्णय
२	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा कार्यान्वयनका लागि कानुनी/कार्यविधि तर्जुमा	सेट	१	१	–	–	–	–	६००	पालिका	स्वीकृत कार्यविधि
३	न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार (अपाङ्गतामैत्री) विकास	विद्यालय	११	२	२	२	२	३	३३०००	पालिका/विद्यालय	प्रगति प्रतिवेदन
४	विषयगत शिक्षक दरबन्दी मिलान	निरन्तर	सबै विद्यालय	√	√	√	√	√	२५००	पालिका	शिक्षक विवरण
५	विद्यार्थी पहुँच, भर्ना र टिकाउदर प्रोत्साहन	निरन्तर	सबै विद्यालय	√	√	√	√	√	५०००	पालिका/विद्यालय	भर्ना तथ्याङ्क
६	वैकल्पिक/दूरशिक्षा कार्यक्रम	पटक	४	–	१	१	१	१	४५००	पालिका	कार्यक्रम प्रतिवेदन
७	प्रधानाध्यापक नेतृत्व तथा सुशासन सुधार	जना	९	२	२	२	१	२	२७००	पालिका	तालिम प्रतिवेदन
८	निरन्तर सिकाइ मूल्याङ्कन	निरन्तर	सबै	√	√	√	√	√	४५००	विद्यालय	मूल्याङ्कन

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
	र अतिरिक्त कक्षा		विद्यालय								नतिजा
९	शिक्षक क्षमता विकास तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	५०००	पालिका/प्रदेश	तालिम रिपोर्ट
१०	ICT, प्रयोगशाला र पुस्तकालय स्थापना	विद्यालय	११	–	२	३	३	३	२२०००	पालिका/विद्यालय	निरीक्षण प्रतिवेदन
११	उत्थानशील (Resilient) विद्यालय योजना	योजना	११	–	२	३	३	३	६६००	पालिका	योजना कागजात
	जम्मा								८७२००		

३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम

३.४.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकामा हाल दुईवटा विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालनमा रहेका छन्: श्री जनता मा.वि. विद्यापुरमा ३ वर्षे इन्जिनियरिङ डिप्लोमा कार्यक्रम र श्री सुर्य प्रकाश मा.वि. पलैटेमा कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार (पशु विज्ञान) सञ्चालित छ. नगरपालिकाले यी दुवै विद्यालयलाई प्रयोगशाला सामग्री खरिद र व्यवस्थापनका लागि वार्षिक रूपमा अनुदान सहयोग उपलब्ध गराउँदै आएको छ. यद्यपि, दक्ष प्रशिक्षकलाई टिकाउनु, श्रम बजारको मागसँग तालमेल मिलाउनु र पर्याप्त भौतिक पूर्वाधार तथा बजेट व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका मुख्य चुनौतीका रूपमा रहेका छन्.

३.४.२ उद्देश्य:

१. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा सबै वर्गका विद्यार्थीहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने.
२. यस नगरपालिकामा प्राविधिक शिक्षाका अवसरहरू सिर्जना गर्न विविध संयन्त्रको विकास गर्ने.
३. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाका कार्यक्रमहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउने.

३.४.३ रणनीतिहरू

१. प्राविधिक शिक्षालयको संस्थागत क्षमता वृद्धि गरी सबै वर्गको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने.
२. विपन्न, गरिब तथा जेहेन्दार विद्यार्थीहरूका लागि छात्रवृत्ति तथा सेवा सुविधामा वृद्धि गर्ने.
३. श्रम बजारको माग र आवश्यकताका आधारमा थप विषय र कार्यक्रमहरूको विस्तार गर्ने.
४. आधारभूत तहदेखि नै व्यवहार कुशल सिपहरु (Soft Skills) को विकास गर्ने.
५. उत्पादित जनशक्तिलाई उद्यमशीलता विकासका लागि ऋण तथा अनुदानको व्यवस्था गरी श्रम बजारसँग जोड्ने.
६. छोटो अवधिको तालिम र सिप विकासका लागि सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने

३.४.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

- उत्पादनशील जनशक्तिले प्राविधिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा दक्षता हासिल गरी रोजगारी, स्वरोजगारी र जीविकोपार्जनका माध्यमबाट आर्थिक स्तरमा सुधार गरेको हुनेछ

३.४.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. प्राविधिक धारका मा.वि. स्थापना: १ पटक.
२. भौतिक पूर्वाधार विकास: २ विद्यालय.
३. छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी: २० जना.
४. उद्यमशीलताका लागि सहयोग प्राप्त गर्ने जनशक्ति: १८ जना

३.४.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याई
				१	२	३	४	५			
१	प्राविधिक धारका माध्यमिक विद्यालय स्थापना	पटक	१	–	–	१	–	–	५०००	संघ, प्रदेश, पालिका	पहुँच विस्तार
२	भौतिक पूर्वाधार विकास तथा ल्याब सुधार	संख्या	२	१	–	–	१	–	८०००	संघ, पालिका, विद्यालय	गुणस्तर वृद्धि
३	बहुप्राविधिक शिक्षालय सञ्चालन योजना	संख्या	१	–	१	–	–	–	५००	संघ, परिषद, पालिका	संस्थागत विकास
४	छोटो अवधिको सिपमूलक तालिम	पटक	४	१	१	१	१	–	२०००	परिषद, पालिका	स्वरोजगारी
५	दक्ष प्रशिक्षकहरूको व्यवस्थापन	संख्या	४	४	–	–	–	–	४०००	पालिका, विद्यालय	शैक्षिक गुणस्तर
६	गरिब तथा अपाङ्ग विद्यार्थी छात्रवृत्ति	जना	२०	४	४	४	४	४	१५००	पालिका, विद्यालय	समतामूलक पहुँच
७	नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा	पटक	१	–	१	–	–	–	३००	परिषद, पालिका	नियमन
८	परम्परागत सिप पहिचान र प्रवर्द्धन	निरन्तर	सबै वडामा	√	√	√	√	√	१०००	परिषद, पालिका	मौलिक सीप जगेर्ना
९	वैदेशिक रोजगारबाट आएकाको सिप उपयोग	पटक	२	१	–	१	–	–	८००	पालिका, विद्यालय	दक्षता उपयोग
१०	उद्यमशीलताका लागि आर्थिक/प्राविधिक सहयोग	संख्या	१८	२	४	४	४	४	३६००	संघ, परिषद, पालिका	आर्थिक समृद्धि
	जम्मा								**२३७००**		

३.५ अनौपचारिक शिक्षार आजीवन सिकाइ

३.५.१ वर्तमान अवस्था

सुर्खेत जिल्ला वि.सं. २०७२ जेठ २५ मा साक्षर जिल्ला घोषणा भएसँगै पञ्चपुरी नगरपालिका पनि साक्षर पालिकाका रूपमा चिनिन्छ। यस नगरपालिका भित्र हाल ४ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन्, जसमार्फत साक्षरता शिक्षा र साना स्वरोजगार उन्मुख कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेका छन्। यद्यपि, गाउँघरमा अझै केही निरक्षरहरू रहनु, नवसाक्षरहरूका लागि आयआर्जनका कार्यक्रमहरूको कमी हुनु, र सिकाइ केन्द्रहरूको भौतिक तथा मानवीय पूर्वाधार कमजोर हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

३.५.२ उद्देश्यः

१. सबै नागरिकका लागि समावेशी तथा समतामूलक साक्षरता र आजीवन सिकाइका अवसरहरू सुनिश्चित गर्ने।
२. औपचारिक, अनौपचारिक तथा अतिरिक्त शिक्षा बीच प्रभावकारी अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्ने।
३. स्थानीय तहलाई पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा गरी दिगोपन सुनिश्चित गर्ने।

३.५.३ रणनीतिहरू

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको आवश्यकताका आधारमा समायोजन, पुनर्संरचना तथा सुदृढीकरण गर्ने।
२. सरोकारवालाहरूको समन्वयमा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय र वैकल्पिक तथा खुला विद्यालयहरूको सञ्चालन गर्ने।

३. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई विद्युतीय पुस्तकालय र सूचना केन्द्रको रूपमा विकास गरी आजीवन सिकाइको थलो बनाउने।
४. महिलाहरूको क्षमता विकास, आयआर्जन र उद्यमशीलताका लागि समूह सञ्जालीकरण गर्ने।
५. "प्रत्येक एकले एकलाई सिकाउने" (Each One Teach One) पद्धति मार्फत निरक्षरता उन्मूलन गर्ने।
६. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरी साक्षरता र जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।

३.५.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्राप्त भई उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार आउनेछ।

३.५.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा: १ पटक।
२. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सुदृढीकरण: ५ वटा।
३. सामाजिक परिचालिका क्षमता विकास: ५ पटक।
४. पुस्तकालय व्यवस्थापन: ५ वटा केन्द्रमा।

३.५.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र समायोजन र पुनर्संरचना	पटक	१	१	–	–	–	–	१५०	संघ, पालिका	संस्थागत सुधार
२	सिकाइ केन्द्रहरूको भौतिक पूर्वाधार सुदृढीकरण	संख्या	५	१	१	१	१	१	२५००	संघ, प्रदेश, पालिका	गुणस्तर वृद्धि
३	सामाजिक परिचालिका क्षमता विकास तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	संघ, प्रदेश, पालिका	दक्ष जनशक्ति
४	निरक्षरहरूको तथ्याङ्क संकलन र अद्यावधिक	पटक	५	१	१	१	१	१	२५०	पालिका, सिकाइ केन्द्र	लक्षित वर्ग पहिचान
५	साक्षरता तथा साक्षरोत्तर शिक्षा कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	१०००	संघ, पालिका	निरक्षरता उन्मूलन
६	केन्द्रहरूमा पुस्तकालय व्यवस्थापन	संख्या	५	१	१	–	१	२	७५०	संघ, पालिका	पठन संस्कृति
७	आयआर्जन र उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	२०००	संघ, प्रदेश, पालिका	आर्थिक सुधार
८	सूचना प्रविधि मार्फत साक्षरता शिक्षा	निरन्तर	सबै केन्द्र	√	√	√	√	√	५००	संघ, प्रदेश, पालिका	आधुनिक सिकाइ
९	डिजिटल साक्षरता र मोबाइल बैंकिङ्ग तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	७५०	पालिका, सिकाइ केन्द्र	प्रविधिमा पहुँच
१०	पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा र दिगोपन कार्यक्रम	पटक	१	–	–	१	–	–	५००	नगरपालिका	गौरवको आयोजना
	जम्मा								८९००		

परिच्छेद: ४
अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्रीतथा मूल्याङ्कन

४.१.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकामा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ बमोजिम शैक्षिक वर्ष २०७७ देखि कक्षा १ र ११ बाट नयाँ पाठ्यक्रम कार्यान्वयन सुरु भई २०८० सम्ममा कक्षा १-१२ मै लागू गर्ने योजना छ । हाल कक्षा १-३ मा एकीकृत पाठ्यक्रम सञ्चालनका लागि अभिमुखीकरण र प्रत्येक कक्षामा 'बुक कर्नर' को व्यवस्था गरिएको छ । यद्यपि, नगरपालिकाको आफ्नै छुट्टै स्थानीय पाठ्यक्रम नभएकाले हाल कक्षा १-८ मा अंग्रेजी र कम्प्युटरलाई स्थानीय विषयका रूपमा पढाइँदै आएको छ र आगामी वर्षदेखि मौलिक स्थानीय पाठ्यक्रम लागू गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

४.१.२ उद्देश्य

१. पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी सिकाइलाई दैनिक जीवन र आधुनिक विश्वपरिवेशसँग सम्बन्धित गराउनु ।
२. स्थानीय आवश्यकता र अनुसन्धानमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम तथा गुणस्तरीय पाठ्यसामग्री निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु ।
३. सिकारुका सिकाइ समस्या समाधानका लागि निरन्तर, आवधिक र स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको सुनिश्चितता गर्नु ।

४.१.३ रणनीतिहरू

१. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ र स्थानीय पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयनका लागि शिक्षक तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रवोधिकरण गर्ने ।
२. सहभागितामूलक प्रक्रियाबाट स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
३. शिक्षक निर्देशिका, डिजिटल सामग्री र अनलाइन पोर्टल मार्फत सन्दर्भ सामग्रीहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
४. सूचना प्रविधि (ICT) ल्याब र पुस्तकालयको स्थापना गरी प्रविधिमैत्री र खोजमूलक शिक्षण वातावरण सिर्जना गर्ने ।
५. परीक्षा केन्द्रित सँस्कारलाई परिवर्तन गरी कक्षाकोठाको सिकाइमा आधारित पारदर्शी र वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन प्रणाली विकास गर्ने ।
६. विपद् वा महामारीको समयमा सिकाइ निरन्तरताका लागि वैकल्पिक शिक्षण विधि र सामग्रीको विकास गर्ने ।

४.१.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

- विद्यालय तहको पाठ्यक्रम सान्दर्भिक भई विद्यार्थीहरूमा जीवनोपयोगी ज्ञान, सिप र सकारात्मक सोचको विकास हुनेछ । कक्षा १-८ सम्म स्थानीय पाठ्यक्रम पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन हुने र मूल्याङ्कन प्रणालीले विद्यार्थीको वास्तविक क्षमताको पहिचान गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

४.१.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. ५ वर्षभित्र ३ वटा तहगत स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन ।
२. ५ पटक राष्ट्रिय पाठ्यक्रम र प्रविधि मैत्री शिक्षा सम्बन्धी अभिमुखीकरण ।
३. प्रत्येक वर्ष सबै विद्यार्थीहरूलाई समयमै निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण ।
४. ५ वटा नयाँ पुस्तकालयको स्थापना ।

४.१.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ अभिमुखीकरण	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	पालिका/केन्द्र	पाठ्यक्रम कार्यान्वयनमा स्पष्टता ल्याउन
२	स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जन	संख्या	३	१	–	१	–	१	१५००	पालिका/विज्ञ	स्थानीय आवश्यकता सम्बोधन गर्न
३	शिक्षक क्षमता विकास तालिम (पाठ्यक्रममा आधारित)	पटक	५	१	१	१	१	१	२५००	पालिका/प्रदेश	सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न
४	सूचना प्रविधि (ICT) ल्याब तथा पुस्तकालय स्थापना	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०००	संघ/प्रदेश/पालिका	प्रविधिमैत्री शिक्षणका लागि
५	डिजिटल सिकाइ सामग्री एवं सफ्टवेयर विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१०००	पालिका/विद्यालय	आधुनिक सिकाइ पद्धति अपनाउन
६	स्थानीय पाठ्यपुस्तक र सन्दर्भ सामग्री छपाइ	संख्या	३	–	१	–	१	१	२०००	पालिका	विद्यार्थीलाई सामग्री सहज बनाउन
७	बुक कर्नर व्यवस्थापन (सबै विद्यालय)	सबै विद्यालय	निरन्तर	√	√	√	√	√	७५०	पालिका/विद्यालय	पठन संस्कृति विकास गर्न
८	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढीकरण	निरन्तर	सबै विद्यालय	√	√	√	√	√	३००	विद्यालय	सिकाइ सुधारका लागि
९	शिक्षक सिकाइ समूह (TLG) र कक्षा अवलोकन	निरन्तर	सबै विद्यालय	√	√	√	√	√	४००	पालिका/विद्यालय	पेसागत सहयोग पुऱ्याउन
१०	वैकल्पिक सिकाइ तथा विपद् व्यवस्थापन सामग्री	पटक	२	–	१	–	१	–	६००	पालिका	संकटमा सिकाइ निरन्तरता दिन
	जम्मा								**१४५५०**		

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकामा हाल शिक्षक विद्यार्थी अनुपात ३८:१ रहेको छ, जुन राष्ट्रिय औसत (२४:१) को तुलनामा उच्च देखिन्छ। पालिकामा प्राथमिक तहमा १६५, निम्न माध्यमिकमा ६० र माध्यमिक तहमा ३८ जनाको स्वीकृत दरबन्दी रहेको छ। शिक्षकको अभावलाई पूर्ति गर्न पालिकाले आफ्नै स्रोतबाट ५१ जना (मावि १०, निमावि २० र प्रावि २१) अनुदान शिक्षकहरूको व्यवस्था गरेको छ। करिब ९८.२ प्रतिशत शिक्षकहरूले पेसागत विकास (TPD) तालिम

प्राप्त गरिसकेका भए तापनि अझै पाठ्यक्रम प्रवोधीकरण, सूचना प्रविधि र आधुनिक शिक्षण पद्धतिमा थप क्षमता विकासको आवश्यकता महसुस गरिएको छ।

४.२.२ उद्देश्य

१. योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेसाप्रति उत्प्रेरित र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने।
२. शिक्षकहरूलाई मागमा आधारित र आधुनिक शिक्षण सिपसँग सम्बन्धित निरन्तर पेसागत विकासका अवसरहरू प्रदान गर्ने।
३. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण गरी शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउने।

४.२.३ रणनीतिहरू

१. संघीय र प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा आवश्यक दरबन्दी पहिचान गरी शिक्षक दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण गर्ने।
२. शिक्षकहरूको मनोबल उच्च राख्न कार्यसम्पादन र नतिजाका आधारमा पुरस्कार तथा सम्मानको व्यवस्था गर्ने।
३. स्थानीय स्तरमा विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह र शिक्षक सिकाइ समूह (TLG) मार्फत निरन्तर प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने।
४. शिक्षकहरूलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) को प्रयोगमा सक्षम बनाउन तालिम र पूर्वाधारमा जोड दिने।
५. शिक्षकको उपस्थिति र कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग प्रत्यक्ष रूपमा आबद्ध गर्ने।
६. नयाँ पाठ्यक्रम र एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली (IEMIS) सञ्चालनका लागि शिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

४.२.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

- सबै विद्यालयमा सक्षम, अभिप्रेरित र प्रविधिमैत्री शिक्षकहरूको व्यवस्था सुनिश्चित भई विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धिमा उल्लेखनीय सुधार आउनेछ। शिक्षक पेसा थप प्रतिस्पर्धी र सम्मानित हुनेछ भने विद्यालयमा आधारित सुपरिवेक्षण पद्धतिले शिक्षण गुणस्तरलाई मजबुत बनाउनेछ।

४.२.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. ५ वर्षभित्र ६० जना पालिका अनुदान शिक्षकहरूको व्यवस्थापन।
२. शिक्षक क्षमता विकासका लागि वार्षिक १ पटकका दरले ५ वटा ठुला तालिम कार्यक्रम सञ्चालन।
३. ४५ वटा विद्यालयमा शिक्षक सिकाइ समूह (TLG) को बैठक र विज्ञ परिचालन।
४. उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने १५ जना शिक्षकलाई पुरस्कार तथा सम्मान।

४.२.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	पालिका/संघ	शिक्षक अनुपात मिलाउन
२	पालिका अनुदान	संख्या	६०	१२	१२	१२	१२	१२	१५०००	पालिका	शिक्षक अभाव

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
	शिक्षक व्यवस्थापन										कम गर्न
३	प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम (पुरस्कार)	संख्या	१५	३	३	३	३	३	७५०	पालिका/विद्यालय	शिक्षकको मनोबल बढाउन
४	शिक्षक सिकाइ समूह (TLG) बैठक	पटक	४५	९	९	९	९	९	९००	पालिका/विद्यालय	अनुभव साटासाट गर्न
५	शिक्षक क्षमता विकास तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	२५००	संघ/प्रदेश/पालिका	शिक्षण सिप सुधार्न
६	प्रविधिमैत्री शिक्षण (ICT) तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	१५००	पालिका	डिजिटल सिकाइका लागि
७	विद्यालयमा आधारित सुपरिवेक्षण	निरन्तर	सबै विद्यालय	√	√	√	√	√	५००	प्रधानाध्यापक/RP	पृष्ठपोषण प्रदान गर्न
८	सिकाइ सामग्री विकास (स्थानीय विज्ञ)	पटक	१५	३	३	३	३	३	१५००	पालिका/विद्यालय	सामग्रीको अभाव टार्न
९	शिक्षक अवलोकन भ्रमण	पटक	५	१	१	१	१	१	२०००	पालिका	सकारात्मक सोच विकास गर्न
१०	विद्यालय लेखा र प्रविधि तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	पालिका	विद्यालय व्यवस्थापन सुधार गर्न
	जम्मा								**२५६५०**		

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

४.३.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकामा शैक्षिक समता र समावेशीकरणका लागि विभिन्न प्रयासहरू भए तापनि अझै केही चुनौतीहरू विद्यमान छन्। हाल विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा ल्याउन विद्यार्थी भर्ना अभियान, छात्रवृत्ति र दिवा खाजा जस्ता प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेका छन्। यद्यपि, भौगोलिक विकटता, गरिबी, र चेतनाको अभावका कारण दलित, सीमान्तकृत, र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता र टिकाउदरमा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। विशेष गरी अपाङ्गमैत्री भौतिक पूर्वाधारको कमी र समावेशी शिक्षण सामग्रीको अभावले गर्दा सबैका लागि समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न अझै थप लगानी र प्रभावकारी रणनीतिको खाँचो देखिन्छ।

लैङ्गिक समता सूचक (GPI) का आधारमा पंचपुरी नगरपालिकामा समावेशीकरणको अवस्था सकारात्मक दिशामा उन्मुख देखिन्छ। प्रारम्भिक बालविकास तथा कक्षा १–८ सम्मको खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक ०.९४ रहेको छ, जसले छात्र र छात्राको पहुँचमा अझै सामान्य खाडल रहेको देखाउँछ (सुर्खेत जिल्लाको औसत ०.८७ भन्दा यो राम्रो हो)। माध्यमिक तह (कक्षा ९–१२) मा यो सूचक १.०३ पुगेको छ। GPI १.०० भन्दा माथि हुनुले माध्यमिक

तहमा छात्रको तुलनामा छात्राको पहुँच र सहभागिता बढी रहेको स्पष्ट पार्छ, जुन सामाजिक समताका दृष्टिकोणले एक महत्त्वपूर्ण उपलब्धि हो।

४.३.२ उद्देश्य

१. सबै बालबालिकाका लागि विभेदरहित वातावरणमा गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने संवैधानिक अधिकारको सुनिश्चितता गर्ने।
२. आर्थिक र सामाजिक रूपमा पछाडि परेका तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा पहुँच र अर्थपूर्ण सहभागिता बढाउने।
३. जाति, भाषा, धर्म, लिङ्ग वा अपाङ्गताका आधारमा हुने विभेदको अन्त्य गरी समावेशी सिकाइ वातावरण तयार गर्ने।

४.३.३ रणनीतिहरू

१. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका पहिचान गरी उनीहरूका लागि विशेष भर्ना अभियान र सघन वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
२. लक्षित वर्गका बालबालिकाहरूलाई प्रोत्साहन गर्न छात्रवृत्ति, दिवा खाजा र शैक्षिक सामग्रीको समयमै व्यवस्था गर्ने।
३. विद्यालयका भौतिक संरचनाहरूलाई अनिवार्य रूपमा अपाङ्गमैत्री र लैङ्गिक मैत्री बनाउने।
४. शिक्षकहरूलाई समावेशी शिक्षा र बाल-केन्द्रित शिक्षण विधि सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम प्रदान गर्ने।
५. स्थानीय पाठ्यक्रम र सिकाइ सामग्रीलाई लैङ्गिक उत्तरदायी र समावेशी बनाउने।
६. अभिभावक सचेतना कार्यक्रममार्फत शिक्षामा सबैको पहुँच पुऱ्याउन समुदायको सक्रियता बढाउने।

४.३.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

- योजना अवधिभरमा नगरपालिकाका सबै बालबालिकाहरू विद्यालयमा भर्ना भई विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको संख्या शून्यमा झर्नेछ। अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूका लागि सहज पहुँच र उपयुक्त सिकाइ वातावरणको निर्माण भई शैक्षिक उपलब्धिमा समता कायम हुनेछ।

४.३.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. विद्यालय बाहिर रहेका ५–१२ वर्ष उमेर समूहका १००% बालबालिकालाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा ल्याउने।
२. ५ वर्षभित्र सबै विद्यालयहरूमा अपाङ्गमैत्री शौचालय र पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
३. लक्षित वर्गका विद्यार्थीहरूको टिकाउदर ९५% भन्दा माथि पुऱ्याउने।

४.३.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याई
				१	२	३	४	५			
१	विद्यार्थी भर्ना तथा टिकाउ अभियान	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	पालिका र विद्यालय	भर्ना तथा टिकाउ प्रतिवेदन
२	लक्षित वर्ग छात्रवृत्ति व्यवस्थापन	विद्यार्थी	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	४५००	पालिका/केन्द्र	छात्रवृत्ति अभिलेख
३	अपाङ्गमैत्री	विद्यालय	१५	३	३	३	३	३	७५००	पालिका/प्रदेश	प्राविधिक

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
	भौतिक संरचना निर्माण										प्रतिवेदन
४	समावेशी शिक्षा सम्बन्धी शिक्षक तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	१५००	पालिका	तालिम प्रतिवेदन
५	दिवा खाजा कार्यक्रम (निरन्तरता)	विद्यार्थी	सबै	√	√	√	√	√	१५०००	केन्द्र/पालिका	कार्यक्रम प्रतिवेदन
६	वैकल्पिक तथा अनौपचारिक शिक्षा	केन्द्र	१०	२	२	२	२	२	१०००	पालिका	अनुगमन प्रतिवेदन
७	अपाङ्गता भएकाका लागि सहायक सामग्री	सेट	५०	१०	१०	१०	१०	१०	५००	पालिका	वितरण अभिलेख
८	लैङ्गिक र समावेशी सामग्री विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	७५०	पालिका	सामग्री अभिलेख
९	अभिभावक सचेतना तथा प्रवोधीकरण	पटक	१०	२	२	२	२	२	४००	पालिका/विद्यालय	सहभागिता सूची
१०	विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्स सेवा	संख्या	५	१	१	१	१	१	५०००	प्रदेश/पालिका	स्वास्थ्य प्रतिवेदन
	जम्मा								**३६६५०**		

४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्यकार्यक्रम

४.४.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकामा हाल कक्षा १-६ सम्मका विद्यार्थीहरूलाई प्रति विद्यार्थी दैनिक १५ रुपैयाँका दरले १८० दिनका लागि नगद अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ । यसबाट विद्यार्थीको उपस्थितिमा सुधार आए तापनि वर्तमान मूल्यवृद्धिको अनुपातमा यो बजेट अपर्याप्त देखिन्छ। अधिकांश विद्यालयमा भान्सा घर र आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको अभाव छ। स्वास्थ्य क्षेत्रबाट वार्षिक स्वास्थ्य परीक्षण, जुकाको औषधि र आइरन चक्की वितरण जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन भए तापनि सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार किटको उपलब्धता र नियमित प्रतिस्थापन हुन सकेको छैन । साथै, किशोरीहरूका लागि सुरक्षित चेन्ज रुम र प्रयोग भएका प्याड व्यवस्थापनमा अझै चुनौतीहरू रहेका छन्।

४.४.२ उद्देश्य

१. प्रत्येक विद्यालयमा स्थानीय उत्पादनमा आधारित स्वस्थ, ताजा र पौष्टिक दिवा खाजाको सुनिश्चितता गर्ने।

२. विद्यालयमा स्वास्थ्य, पोषण, र सरसफाइ सेवाको गुणस्तर वृद्धि गरी बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्ने ।
३. दिवा खाजा र स्वास्थ्य कार्यक्रमका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार (भान्सा, शौचालय, खानेपानी) र मानवीय संसाधनको विकास गर्ने ।

४.४.३ रणनीतिहरू

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको लागत साझेदारीमा विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रमको न्यूनतम मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने ।
२. दिवा खाजा कार्यक्रमलाई क्रमशः विस्तार गर्दै आधारभूत तह (कक्षा ८) सम्मका सबै विद्यार्थीलाई समेट्ने ।
३. स्थानीय कृषि सहकारी र समूहहरूसँग समन्वय गरी स्थानीय उत्पादनमा आधारित 'खाद्य टोकरी' र 'मेनु' को प्रयोग गर्ने ।
४. सबै सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूमा 'विद्यालय नर्स' को व्यवस्थापनलाई सुनिश्चित गर्ने ।
५. विद्यालयमा खानेपानी, लैङ्गिक तथा अपाङ्गता मैत्री शौचालय र महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि भौतिक पूर्वाधार सुधार गर्ने ।
६. स्वास्थ्य र कृषिक्षेत्रसँगको समन्वयमा स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ सम्बन्धी एकीकृत संयुक्त कार्ययोजना निर्माण गर्ने ।

४.४.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

१. विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाको स्वास्थ्य र पोषण स्थितिमा सुधार भई शिक्षामा पहुँच र गुणस्तर सुनिश्चित हुनेछ ।
२. स्थानीय उत्पादनमा आधारित दिवा खाजा र पोषण कार्यक्रमका लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा संस्थागत संयन्त्रको विकास हुनेछ ।

४.४.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. शतप्रतिशत (१००%) आधारभूत तहका विद्यार्थीहरूलाई स्वस्थ र पौष्टिक दिवा खाजा सुनिश्चित गर्ने।
२. कम्तिमा १० वटा माध्यमिक विद्यालयमा नर्स सेवा विस्तार गर्ने।
३. वर्षमा २ पटक सबै विद्यार्थीको अनिवार्य स्वास्थ्य परीक्षण र जुकाको औषधि वितरण।
४. कम्तिमा ३० वटा विद्यालयमा खानेपानी र २० वटा विद्यालयमा आधुनिक भान्सा घर निर्माण।
५. सबै माध्यमिक विद्यालयमा स्यानीटरी प्याड र प्रयोग गरिएका प्याड विसर्जनका लागि 'इन्सिनेरेटर' को व्यवस्था।

४.४.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	नीति तथा कार्यविधि निर्माण	पटक	१	१	–	–	–	–	५०	पालिका/साझेदार संस्था	कार्यक्रम सञ्चालनमा स्पष्टता ल्याउन
२	स्वस्थकर दिवा खाजा प्रबन्ध	दिन	१८० दिन (निरन्तर)	√	√	√	√	√	५५,०००	नगरपालिका /विद्यालय	विद्यार्थीको पोषण र नियमितताका लागि
३	स्थानीय खाद्य आपूर्ति संयन्त्र विकास	संयन्त्र	२	१	–	१	–	–	५००	नगरपालिका/ सहकारी	स्थानीय उत्पादन प्रवर्धन गर्न

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
४	विद्यालय नर्स व्यवस्था	विद्यालय	१०	२	२	२	२	२	१५,०००	संघीय/प्रदेश/न.पा	विद्यार्थीको आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाका लागि
५	जुकाको औषधि र सूक्ष्मपोषक वितरण	पटक	१०	२	२	२	२	२	१,२००	स्वास्थ्य शाखा/विद्यालय	कुपोषण र रक्तअल्पता न्यूनीकरण गर्न
६	स्यानीटरी प्याड व्यवस्थापन	निरन्तर	सबै मा.वि.	√	√	√	√	√	५,०००	संघ/नगरपालिका/विद्यालय	किशोरीहरूको विद्यालयमा निरन्तरताका लागि
७	प्राथमिक उपचार किट र प्रतिस्थापन	विद्यालय	८०	२०	१५	१५	१५	१५	४००	स्वास्थ्य शाखा/नगरपालिका	विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सुनिश्चित गर्न
८	खानेपानी र शौचालय सुधार	विद्यालय	३०	६	६	६	६	६	७,५००	नगरपालिका/साझेदार संस्था	स्वच्छता र सरसफाइको हक सुनिश्चित गर्न
९	भान्सा र भण्डारण कोठा निर्माण	विद्यालय	२०	४	४	४	४	४	१०,०००	नगरपालिका/विद्यालय	स्वच्छ खाजा उत्पादन र भण्डारणका लागि
१०	अनुगमन तथा क्षमता अभिवृद्धि	पटक	१०	२	२	२	२	२	३००	पालिका/समिति	कार्यक्रमको गुणस्तर र प्रभावकारिताका लागि
	जम्मा								९४,९५०		

४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता

४.५.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिका भौगोलिक रूपमा विपत्को जोखिममा रहेको क्षेत्र हो, जहाँ बाढी, पहिरो र भूकम्प जस्ता प्राकृतिक प्रकोपहरुले शैक्षिक निरन्तरतामा अवरोध पुऱ्याउने सम्भावना रहन्छ। हाल नगरपालिकाका अधिकांश विद्यालयहरूमा विपत् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजनाको अभाव छ भने भौतिक संरचनाहरू पूर्ण रूपमा विपत् प्रतिरोधी छैनन्। विद्यालयहरूमा हरित वातावरण र जलवायु अनुकूलनका अभ्यासहरू (वृक्षारोपण, फोहोर व्यवस्थापन) प्रारम्भिक चरणमै रहेका छन्। आपतकालीन अवस्थामा सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक माध्यम र प्रविधिको पहुँच सबै बालबालिकामा पुग्न सकेको छैन, जसले गर्दा संकटको समयमा शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्न चुनौतीपूर्ण देखिएको छ।

४.५.२ उद्देश्य

१. विद्यालयलाई सुरक्षित, विपत् प्रतिरोधी र उत्थानशील बनाई आपतकालीन अवस्थामा पनि सिकाइको निरन्तरता सुनिश्चित गर्ने।
२. विद्यालयमा हरित र स्वच्छ वातावरण निर्माण गरी विद्यार्थीहरूमा जलवायु परिवर्तन र वातावरणीय सचेतना अभिवृद्धि गर्ने।

३. विपत् व्यवस्थापनका लागि विद्यालय समुदायको क्षमता विकास गरी 'विद्यालय सुरक्षा राष्ट्रिय कार्यढाँचा' कार्यान्वयन गर्ने।

४.५.३ रणनीतिहरू

१ विद्यालयको नयाँ पूर्वाधार निर्माण गर्दा अनिवार्य रूपमा विपत् प्रतिरोधी मापदण्ड र 'हरित विद्यालय' को अवधारणा अवलम्बन गर्ने।

२ प्रत्येक विद्यालयमा स्थानीय जोखिमका आधारमा 'विद्यालय विपत् व्यवस्थापन योजना' निर्माण र आवधिक अभ्यास (Mock Drill) गर्ने।

३ आपतकालीन समयका लागि रेडियो, अनलाइन र दूरशिक्षा जस्ता वैकल्पिक सिकाइ प्रणालीको विकास र सुदृढीकरण गर्ने।

४ विद्यालय परिसरमा वृक्षारोपण, बगैँचा निर्माण र शून्य फोहोर (Zero Waste) नीति लागू गरी इको-क्लबहरू परिचालन गर्ने।

५ शिक्षक, विद्यार्थी र व्यवस्थापन समितिलाई विपत् प्रतिकार्य र प्राथमिक उपचार सम्बन्धी नियमित तालिम प्रदान गर्ने।

६ विद्यालयलाई शान्ति क्षेत्र र सुरक्षित सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्न स्थानीय समुदायसँग साझेदारी गर्ने।

४.५.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

१. सबै विद्यालयमा अद्यावधिक विपत् व्यवस्थापन योजना र सुरक्षित भौतिक पूर्वाधारको सुनिश्चितता हुनेछ।

२. 'एक विद्यालय, एक बगैँचा' र प्लास्टिक मुक्त विद्यालयको अवधारणा मार्फत वातावरणीय दिगोपना हासिल हुनेछ।

४.५.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. सबै विद्यालयमा विपत् प्रतिकार्य योजना निर्माण र कार्यान्वयन।

२. कम्तिमा ४० वटा विद्यालयलाई पूर्ण सुरक्षित र हरित विद्यालयमा रूपान्तरण।

३. ५ वर्षभित्र सबै शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई विपत् न्यूनीकरण सम्बन्धी तालिम।

४. प्रत्येक विद्यालयमा न्यूनतम १०% क्षेत्र हरियाली र बगैँचाका लागि छुट्याइएको हुने।

४.५.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट(रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापन नीति तथा मापदण्ड पुनरावलोकन	पटक	१	√	–	–	–	–	५०	नगरपालिका	नीतिगत स्पष्टताका लागि
२	शिक्षा प्रतिकार्य योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	पटक	१	√	–	–	–	–	१००	नगरपालिका	सिकाइ निरन्तरताका लागि
३	विपद् पूर्वतयारी तथा उत्थानशीलता सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	√	√	√	√	√	२५०	पालिका, विद्यालय	जोखिम न्यूनीकरण गर्न
४	शिक्षक तथा SMC पदाधिकारीलाई आपतकालीन शिक्षा	पटक	२	√	–	–	–	√	४००	संघ, प्रदेश, पालिका	क्षमता विकासका लागि

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट(रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
	तालिम										
५	संकटासन्नता मूल्यांकनका आधारमा योजना निर्माण	पटक	१	√	–	–	–	–	७५	पालिका, विद्यालय	जोखिम पहिचान गर्न
६	विपद् प्रतिरोधी नयाँ विद्यालय भवन निर्माण	संख्या	निरन्तर	√	√	√	√	√	५०००	संघ, प्रदेश, पालिका	भौतिक सुरक्षाका लागि
७	हरित विद्यालय अभियान र वातावरण मैत्री पूर्वाधार	विद्यालय	१५	√	√	√	√	√	७५०	पालिका, विद्यालय	दिगो विकासका लागि
८	एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी व्यवस्थापन (नीति/कार्यविधि)	पटक	१	√	–	–	–	–	१२०	संघ, प्रदेश, पालिका	आधारभूत स्वास्थ्यका लागि
९	सिकाइ निरन्तरताका लागि वैकल्पिक माध्यम (ICT) प्रबन्ध	विद्यालय	२०	–	√	√	√	√	१०००	संघ, पालिका, विद्यालय	प्रविधिमैत्री शिक्षाका लागि
१०	राहत सामग्री (खाद्यान्न, पोसाक, उपकरण) को आपतकालीन कोष	कोष	१	√	√	√	√	√	५००	पालिका	तत्काल सहयोगका लागि
	जम्मा								८,२४५		

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ वर्तमान अवस्था

हाल पञ्चपुरी नगरपालिकामा ६१ विद्यालयहरू (५३ सामुदायिक र ८ संस्थागत) सञ्चालित छन्। सबै सामुदायिक विद्यालयका भवनहरू पक्की भए तापनि ती पूर्ण रूपमा अपाङ्गतामैत्री छैनन् र धेरैजसोमा सुविधासम्पन्न प्रधानाध्यापक कक्ष, कम्प्युटर ल्याब तथा प्रयोगशालाको अभाव छ। अधिकांश विद्यालयमा शौचालय भए पनि पानीको उचित प्रबन्ध र सरसफाइको कमी देखिन्छ भने भवन आचारसंहिता पालना नहुँदा संरचनाहरू सुरक्षित, लैङ्गिक र अपाङ्गतामैत्री बन्न सकेका छैनन्।

४.६.२ उद्देश्य

१. सुरक्षित र बालमैत्री विद्यालय पूर्वाधार विकास गरी गुणस्तरीय शिक्षा व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने।
२. सबै विद्यालयमा सिकाइका लागि आवश्यक भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्न पूर्वाधार विकास, मर्मत सम्भार तथा सबलीकरण गर्ने।
३. जलवायु परिवर्तनका असरबाट सुरक्षित हुन 'Climate Smart Infrastructure' बनाउन परामर्श र कार्यान्वयन गर्ने।

४.६.३ रणनीतिहरू

१. विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा आवश्यक पूर्वाधारको मापदण्ड विकास र परिमार्जन गर्ने।
२. एक विद्यालयमा पूर्वाधार विकासका सबै कार्य एकै पटक सम्पन्न गर्ने गरी "पूर्ण विद्यालय निर्माण" (Complete School) को अवधारणा कार्यान्वयन गर्ने।
३. सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको लागत साझेदारीमा स्रोत व्यवस्थापन गरी पूर्वाधार विकास गर्ने।

४. विद्यालयलाई सुरक्षित बनाउन आवश्यकतानुसार सबलीकरण (Retrofitting), पुनर्निर्माण एवम् मर्मत सम्भार गर्ने।
५. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय एवम् वातावरणीय पक्षलाई एकीकृत प्रणालीको रूपमा विकास गर्ने ।
६. वास्तविक आवश्यकता पहिचान गरी विवादरहित र पारदर्शी रूपमा निर्माण कार्य सम्पादन गर्ने ।

४.६.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित, बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री र उपयुक्त भौतिक अवस्थासहितको विद्यालयमा अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त हुनेछ।

४.६.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

आगामी ५ वर्षभित्र नगरपालिकाका सबै विद्यालयहरूमा आवश्यकता अनुसारका भौतिक संरचना (भवन, शौचालय, खानेपानी) को निर्माण र मर्मत सम्भार गरी शतप्रतिशत सुरक्षित पूर्वाधारको सुनिश्चितता गर्ने ।

४.६.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	एक विद्यालय सम्पूर्ण पूर्वाधार विकास (Full School)	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००००	संघ, प्रदेश, पालिका	एकीकृत पूर्वाधार मोडेल
२	अपाङ्गता तथा लैङ्गिक मैत्री संरचना निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	१००००	पालिका	समावेशी पहुँचका लागि
३	विद्यालय भवन मर्मत सम्भार तथा सबलीकरण	विद्यालय	१५	३	३	३	३	३	७५००	पालिका, वि.व्य.स.	पुराना संरचना संरक्षण गर्न
४	विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी तथा शौचालय व्यवस्था	संख्या	१०	२	२	२	२	२	५०००	पालिका	सरसफाइ र स्वास्थ्यका लागि
५	सुरक्षित खेलमैदान तथा कम्पाउण्ड निर्माण	संख्या	५	१	१	१	१	१	३५००	पालिका, वि.व्य.स.	अतिरिक्त क्रियाकलापका लागि
६	विद्यालय भवन निर्माण (भूकम्प प्रतिरोधी संरचना)	पटक	५	१	१	१	१	१	७५०००	संघ, प्रदेश, पालिका	सुरक्षित सिकाइ वातावरणका लागि
७	मर्मत सम्भार र फर्निचर व्यवस्थापन	विद्यालय संख्या	१५	३	३	३	३	३	७५००	पालिका, वि.व्य.स.	संरचनाको आयु बढाउन र सुविधा थप्न
८	ECED का लागि अलग शौचालय र पानी सुविधा	विद्यालय संख्या	१०	२	२	२	२	२	४०००	पालिका	साना बालबालिकाको उमेर अनुकूल संरचनाका लागि
९	वातावरणीय र सामाजिक सुरक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	पालिका	वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरणका लागि

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
	रुजुसूची भर्ने										
१०	प्रविधिमैत्री पूर्वाधार (ICT Lab) विकास	विद्यालय संख्या	५	१	१	१	१	१	७५००	संघ, प्रदेश, पालिका	प्रविधिमा विद्यार्थीको पहुँच बढाउन
११	विद्यालय क्षेत्र सुधार गुरुयोजना (Master Plan) निर्माण	पटक	१	१	–	–	–	–	७००	पालिका	व्यवस्थित र मागमा आधारित विकासका लागि
१२	आवासीय विद्यालय पूर्वाधार विकास	पटक	१	–	√	√	–	–	२००००	संघ, प्रदेश, पालिका	दुर्गम क्षेत्रका विद्यार्थीको पहुँचका लागि
	जम्मा								१९०७००		

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाका ५३ सामुदायिक विद्यालयहरूमध्ये हाल ८ वटामा मात्र विद्युत सेवा विस्तार भएको छ भने ४४ वटा विद्यालय भौगोलिक विकटताका कारण विद्युत पहुँच बाहिर छन्, जसलाई सौर्य ऊर्जाबाट पूर्ति गर्ने प्रयास गरिएको छ। सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा इन्टरनेट जडान भई सामान्य शिक्षण सिकाइमा प्रयोग भइरहेको छ र ७ माध्यमिक तथा ५ आधारभूत विद्यालयमा ICT प्रयोगशाला स्थापनाका लागि रकम निकासा गरिएको छ। यद्यपि, पर्याप्त विद्युत आपूर्तिको अभाव, दक्ष जनशक्तिको कमी र इन्टरनेट कनेक्टिभिटीको सीमितताले गर्दा एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (IEMIS) र डिजिटल सिकाइ पोर्टलहरूलाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्न चुनौती देखिएको छ।

४.७.२ उद्देश्य

१. सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गर्ने।
२. सबै विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
३. शिक्षाको समग्र व्यवस्थापन र सुशासनलाई प्रविधि मार्फत प्रभावकारी, पारदर्शी र समतामूलक बनाउने।

४.७.३ रणनीतिहरू

१. सबै विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना (विद्युत, इन्टरनेट र उपकरण) को प्रबन्ध गर्ने।
२. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित रही सबै शिक्षकहरूको डिजिटल क्षमता विकास गर्ने।
३. दिगो र रोचक सिकाइका लागि अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रयोग र पहुँच वृद्धि गर्ने।
४. विद्यालयका शैक्षिक स्रोत सामग्रीहरूमा इन्टरनेटमार्फत विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने।
५. शिक्षाका सेवा प्रवाह र व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई एकीकृत गर्ने।
६. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूमा समेत सूचना प्रविधिको पूर्वाधार स्थापना र सञ्चालन गर्ने।

४.७.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भई सिकाइ प्रक्रिया आधुनिक बन्नेछ भने शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (IEMIS) सुदृढ भई विद्यालयको सुशासन र जवाफदेहितामा सुधार आउनेछ।

४.७.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. आगामी ५ वर्षभित्र सबै ५३ सामुदायिक विद्यालयहरूमा विद्युत र इन्टरनेट सेवाको सुनिश्चितता गर्ने।
२. कम्तिमा २६५ जना शिक्षकहरूलाई ल्यापटप वितरण र प्रविधि प्रयोग सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने।

४.७.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याइँ
				१	२	३	४	५			
१	विद्यालयहरूमा विद्युत सेवा विस्तार (राष्ट्रिय प्रसारण/सौर्य ऊर्जा)	संख्या	५३	√	√	√	√	√	१०६००	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह	प्रविधि सञ्चालनको आधारभूत आवश्यकता
२	विद्यालय इन्टरनेट कनेक्टिभिटी जडान र महसुल अनुदान	संख्या	५३	√	√	√	√	√	५३००	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह	डिजिटल स्रोत पहुँचका लागि
३	सबै मा.वि. र आ.वि. (६–८) मा ICT ल्याब र पुस्तकालय विस्तार	विद्यालय	२०	४	४	४	४	४	३००००	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह	प्रयोगात्मक सिकाइ सुनिश्चित गर्न
४	शिक्षकहरूका लागि सञ्चार र प्रविधि क्षमता विकास तालिम	संख्या	५३	१०	१०	११	११	११	२६५०	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह	शिक्षकलाई प्रविधिमैत्री बनाउन
५	"एक शिक्षक एक ल्यापटप" साझेदारी कार्यक्रम	संख्या	२६५	५३	५३	५३	५३	५३	१३२५०	नगरपालिका र विद्यालय	शिक्षणमा प्रविधिको नियमित प्रयोग गर्न
६	IEMIS अद्यावधिक र व्यवस्थापन तालिम (प्र.अ. र शिक्षक)	पटक	५	१	१	१	१	१	१०००	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह	तथ्याङ्क व्यवस्थापन सुदृढ गर्न
७	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा इन्टरनेट र पुस्तकालय विस्तार	संख्या	५	१	१	१	१	१	२५००	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह	सामुदायिक साक्षरता र सिकाइका लागि
८	अन्तरक्रियात्मक डिजिटल पाठ्यसामग्री निर्माण र वितरण	सेट	५३	√	√	√	√	√	५३००	पालिका र केन्द्र	रोचक सिकाइ वातावरणका लागि
९	डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क अनुसार स्मार्ट बोर्ड/प्रोजेक्टर व्यवस्था	विद्यालय	१५	३	३	३	३	३	९०००	पालिका र साझेदारी	कक्षाकोठालाई आधुनिक बनाउन
१०	विद्यालयमा वैकल्पिक ऊर्जा (विपद्/आपतकालीन) ब्याकअप स्थापना	संख्या	१०	२	२	२	२	२	३०००	पालिका	आपतकालीन सिकाइ निरन्तरताका लागि
	जम्मा								८२६००		

परिच्छेद: ५
सुशासन तथा व्यवस्थापन

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकामा शिक्षा प्रशासन सञ्चालनका लागि शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा क्रियाशील रहे तापनि भौगोलिक विकटता र दरबन्दी अनुसारको प्राविधिक जनशक्तिको अभावका कारण विद्यालयहरूको सघन अनुगमन र सुपरीवेक्षणमा चुनौती देखिएको छ। नगरपालिकाले शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापनका लागि IEMIS प्रणाली प्रयोगमा ल्याए तापनि सबै विद्यालयहरूमा यसको नियमित अद्यावधिक र गुणस्तरीय प्रतिवेदन सुनिश्चित हुन सकेको छैन। हाल नगर शिक्षा समिति र विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरू क्रियाशील रहे पनि शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्तिहरूको कार्यसम्पादन करार र नतिजामुखी जवाफदेहितालाई संस्थागत गर्न थप क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू आवश्यक देखिन्छन्।

शिक्षाको व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमताको पाटोलाई विद्यालय र शिक्षक-विद्यार्थी अनुपातका आधारमा हेर्न सकिन्छ। सामुदायिक विद्यालयहरूमा विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात (STR) प्राथमिक तह (कक्षा १–५) मा २३.७ छ, जुन राष्ट्रिय औसत (२०.९) भन्दा केही बढी हो। कक्षा ६–८ मा यो अनुपात निकै असन्तुलित भई ५९.८ पुगेको छ, जसले न्यून शिक्षक दरबन्दी र व्यवस्थापकीय कमजोरीलाई दर्शाउँछ । कक्षा ९–१० मा यो अनुपात ४४.६ छ। चाखलाग्दो कुरा, कक्षा ११–१२ मा यो अनुपात ०.१ देखाइएको छ, जसले कि त शिक्षक संख्याको अनुपातमा विद्यार्थी अत्यन्तै न्यून रहेको संकेत गर्छ। दरबन्दी मिलान र संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण गर्न नसक्नु नगरको प्रमुख चुनौती देखिन्छ।

५.१.२ उद्देश्य

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकाको प्रशासनिक र प्राविधिक संस्थागत संरचना सुदृढ गर्ने।

२. शैक्षिक सुशासन र पारदर्शीताका लागि तथ्याङ्क प्रणाली (IEMIS) र सूचना सञ्चार प्रविधिलाई सुदृढीकरण गर्ने।

३. शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गरी नतिजामुखी र उत्तरदायी कार्यसंस्कृतिको विकास गर्ने।

५.१.३ रणनीतिहरू

१. योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने संस्थागत संरचना र दक्ष जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन गर्ने।

२. कार्यरत जनशक्तिको कार्यक्षमता वृद्धिका लागि नियमित तालिम र क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

३. तथ्याङ्क तथा सूचकहरूको वास्तविक प्रतिवेदनका लागि डिजिटल तथ्याङ्क प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने।

४. शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्तिसँग कार्यसम्पादन करार गरी उत्तरदायित्व र जिम्मेवारी सुनिश्चित गर्ने।

५. विज्ञ समूह (Expert Group) निर्माण गरी पालिका स्तरीय शिक्षक पेसागत विकास र सहयोग प्रणाली स्थापना गर्ने।

६. अनुगमन, सुपरीवेक्षण र मूल्याङ्कन पद्धतिलाई वस्तुनिष्ठ र नियमित बनाउने।

५.१.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

शिक्षा क्षेत्रको संस्थागत क्षमता सुदृढ भई योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनेछ। विद्यालय र नगरपालिकाको प्रशासनिक कार्यमा सुधार आउनुका साथै तथ्याङ्कमा आधारित योजना निर्माण गर्ने पद्धतिको विकास हुनेछ।

५.१.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. ५ वर्षभित्र सबै विद्यालयका प्रधानाध्यापक र कर्मचारीहरूसँग कार्यसम्पादन करार सम्पन्न गर्ने।

२. नगरपालिकाको शिक्षा शाखा र सम्बन्धित ५३ वटै विद्यालयका कर्मचारीहरूको क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने।

५.१.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	शैक्षिक योजना कार्यान्वयन र व्यवस्थापनका लागि संस्थागत संरचना सुदृढीकरण	पटक	१	१	–	–	–	–	५००	नगरपालिका	व्यवस्थित कार्यसम्पादनका लागि
२	कार्यरत कर्मचारी तथा प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	२५००	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह	दक्ष जनशक्ति उत्पादनका लागि
३	IEMIS र शैक्षिक तथ्याङ्क प्रणाली सुदृढीकरण तथा सूचना सम्प्रेषण	निरन्तर	सबै विद्यालय	√	√	√	√	√	१०००	नगरपालिका	तथ्याङ्कमा आधारित योजनाका लागि
४	शिक्षक र जनशक्तिसँग कार्यसम्पादन करार र नतिजा मापन	सबै	सबै विद्यालय	√	√	√	√	√	५००	नगरपालिका	जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न
५	पालिका स्तरीय विज्ञ समूह (Expert Group) परिचालन र पेसागत सहयोग	निरन्तर	निरन्तर	√	√	√	√	√	१५००	नगरपालिका	प्राविधिक सहयोगका लागि
६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र (CLC) व्यवस्थापन र अनुगमन संयन्त्र विकास	संख्या	५	१	१	१	१	१	१०००	नगरपालिका	अनौपचारिक शिक्षा व्यवस्थित गर्न
७	नगर शिक्षा योजना र वार्षिक कार्यक्रमको आवधिक समीक्षा र मूल्याङ्कन	पटक	१०	२	२	२	२	२	१०००	नगरपालिका	सुधारको मार्ग प्रशस्त गर्न
८	विद्यालय व्यवस्थापन समिति (SMC) र अभिभावक संघ क्षमता विकास	विद्यालय	५३	१०	१०	११	११	११	२६५०	नगरपालिका	विद्यालयको नेतृत्व सुदृढ गर्न
९	डिजिटल अनुगमन र	पटक	१	१	–	–	–	–	७००	नगरपालिका	प्रभावकारी

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
	सुपरीवेक्षण प्रणाली (Mobile App आधारित) विकास										सुपरीवेक्षणका लागि
१०	उत्कृष्ट शिक्षक र विद्यालयलाई शैक्षिक पुरस्कार तथा सम्मान	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	नगरपालिका	कार्यसम्पादनमा प्रोत्साहन गर्न
	जम्मा								**११८५०**		

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकाले शैक्षिक सुधारका लागि विभिन्न प्रयासहरू गरे तापनि योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनको पक्ष अझै सुदृढ हुन सकेको छैन। हाल योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नीति, कानुन र मापदण्डको पूर्ण तयारी, वित्तीय व्यवस्थापनको सुनिश्चितता र जिम्मेवारी बाँडफाँडमा केही अस्पष्टताहरू रहेका छन्। अनुगमन कार्य नियमित र वैज्ञानिक हुन नसक्दा लक्षित प्रतिफल र लगानीको प्रभावकारिता मापन गर्न कठिन भइरहेको छ, जसका लागि व्यवस्थित अनुगमन संयन्त्र र प्रमाणमा आधारित मूल्याङ्कन पद्धतिको आवश्यकता खड्किएको छ। न्यूनतम सक्षम अवस्था (PMEC) पूरा गरेका विद्यालयहरूको प्रतिशतले स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धलाई बुझाउँछ। पंचपुरी नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा केन्द्रहरूमध्ये मात्र २७.१% ले न्यूनतम सक्षमता पूरा गरेका छन्। त्यस्तै, कक्षा १–५ तर्फ ७८.६%, कक्षा ६–८ तर्फ ८५.७% र कक्षा ९–१० तर्फ ९०.७% विद्यालयहरूले न्यूनतम सक्षमता अवस्था पूरा गरेका छन्। माध्यमिक तहमा यो प्रबन्ध राम्रो देखिए तापनि प्रारम्भिक बालविकास र प्राथमिक तहका विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि स्थानीय शिक्षा योजनाको कार्यान्वयन अझ प्रभावकारी बनाउनुपर्ने देखिन्छ।

५.२.२ उद्देश्य

१. पञ्चवर्षीय शिक्षा योजनाका लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन संयन्त्रको विकास गर्ने।
२. शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित स्रोत र साधनको समुचित वितरण र नतिजामुखी परिचालन सुनिश्चित गर्ने।
३. शैक्षिक सुशासनका लागि प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा र पारदर्शी लेखापरीक्षण प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने।

५.२.३ रणनीतिहरू

१. योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने स्थानीय कानुन, कार्यविधि र मापदण्डहरूको निर्माण गर्ने।
२. शिक्षा शाखा, वडा समिति र विद्यालयहरू बीच समन्वय र सहजीकरण संयन्त्र सुदृढ गर्ने।
३. विद्यालयको अनुगमन, निरीक्षण र सुपरीवेक्षणलाई नियमित, आवधिक र प्रविधिमैत्री बनाउने।
४. विद्यालयको सामाजिक परीक्षण र लेखापरीक्षणलाई पारदर्शी र जवाफदेही बनाउने।
५. शैक्षिक क्रियाकलापहरूको अभिलेखिकरण र प्रमाणमा आधारित मूल्याङ्कन पद्धति अवलम्बन गर्ने।
६. सरोकारवालाहरूको सहभागितामा योजनाको अर्ध-वार्षिक र वार्षिक समीक्षा गर्ने।

५.२.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

योजनाको सफल कार्यान्वयनबाट शैक्षिक सुशासन कायम हुनेछ, विद्यालयको प्रशासनिक र शैक्षिक प्रभावकारिता बढ्नेछ र सबै बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकार सुनिश्चित हुनेछ।

५.२.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. ५ वर्षभित्र सबै विद्यालयको कम्तिमा ५ पटक सघन अनुगमन र सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गर्ने। २. योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कम्तिमा ५ वटा मुख्य कार्यविधि वा निर्देशिकाहरू तयार गरी लागू गर्ने।

५.२.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याई
				१	२	३	४	५			
१	योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नीति, कानुन र मापदण्ड निर्माण	पटक	१	१	–	–	–	–	५००	नगरपालिका	कानुनी आधारका लागि
२	योजना कार्यान्वयनको वार्षिक कार्यतालिका निर्माण र अभिमुखीकरण	पटक	५	१	१	१	१	१	१२५०	नगरपालिका	योजनाबद्ध कार्यान्वयनका लागि
३	विद्यालयको नियमित र सघन अनुगमन तथा निरीक्षण	पटक	५	१	१	१	१	१	१५००	शिक्षा शाखा	गुणस्तर सुनिश्चित गर्न
४	शैक्षिक योजना र कार्यक्रमहरूको आवधिक समीक्षा (अर्ध-वार्षिक/वार्षिक)	पटक	१०	२	२	२	२	२	१०००	नगरपालिका	सुधार र पृष्ठपोषणका लागि
५	विद्यालयको सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	विद्यालय/वि.व्य.स.	सुशासन र पारदर्शिताका लागि
६	विद्यालयको लेखा परीक्षण र सार्वजनिक सुनुवाइ व्यवस्थापन	पटक	५	१	१	१	१	१	७५०	नगरपालिका र विद्यालय	वित्तीय जवाफदेहिताका लागि
७	शैक्षिक कार्यक्रमहरूको अध्ययन, अनुसन्धान र प्रभाव मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	१०००	नगरपालिका	प्रमाणमा आधारित सुधारका लागि
८	प्रमाणमा आधारित मूल्याङ्कनका लागि डिजिटल अभिलेखिकरण प्रणाली	पटक	१	१	–	–	–	–	५००	नगरपालिका	तथ्याङ्क व्यवस्थापनका लागि
९	योजना कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालाहरूसँग समन्वय बैठक	पटक	२०	४	४	४	४	४	४००	नगरपालिका	प्रभावकारी समन्वयका लागि
१०	अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा उत्कृष्ट विद्यालयलाई प्रोत्साहन	संख्या	५	१	१	१	१	१	५००	नगरपालिका	कार्यसम्पादन सुधारका लागि
	जम्मा								**७९००**		

परिच्छेद: ६
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ वर्तमान अवस्था

पञ्चपुरी नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको लगानी मुख्यतया सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त हुने सशर्त अनुदानमा निर्भर रहेको छ, जहाँ समानीकरण, विशेष र समपूरक अनुदान मार्फत पनि केही स्रोत प्राप्त हुने गरेको छ। नगरपालिकाले आफ्नै आन्तरिक स्रोत र राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने बजेट शिक्षामा विनियोजन गरे तापनि विद्यालय शिक्षाको पहुँच, सहभागिता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्न आवश्यक पर्ने कुल वित्तीय आवश्यकता र उपलब्ध स्रोत बीच ठूलो खाडल देखिन्छ। लगानीको ठूलो हिस्सा शिक्षकको तलब र प्रशासनिक खर्चमा खर्च हुने हुनाले गुणस्तर सुधारका कार्यक्रम र भौतिक पूर्वाधारका लागि निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारी र आन्तरिक ऋण जस्ता वैकल्पिक स्रोतहरूको पहिचान र परिचालन अझै प्रभावकारी हुन सकेको छैन।

६.२ उद्देश्य

१. शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक वित्तीय स्रोतको वस्तुनिष्ठ प्रक्षेपण गरी अभावलाई न्यूनीकरण गर्ने।
२. योजनामा समावेश कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनका लागि सङ्घ, प्रदेश, स्थानीय तह र विकास साझेदारहरूको स्रोत पहिचान र परिचालन गर्ने।
३. उपलब्ध स्रोतको प्राथमिकताका आधारमा विनियोजन गरी वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता र उत्तरदायित्व सबल बनाउने।

६.३ रणनीतिहरू

१. सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो आन्तरिक स्रोतबाट शिक्षामा हुने लगानी वृद्धि गर्ने।
२. शिक्षामा निजी क्षेत्र, समुदाय र गैरसरकारी संस्थाहरूको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्द्धन गर्ने।
३. लागत साझेदारी (Cost Sharing) मा आधारित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी स्रोतको दायरा फराकिलो बनाउने।
४. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई खर्च गर्ने प्रक्रियालाई पारदर्शी र नतिजामुखी बनाउने।
५. विद्यालयहरूको आम्दानीका स्रोतहरू (जस्तै: चन्दा, अक्षयकोष, आन्तरिक आय) लाई व्यवस्थित र परिचालन गर्ने।
६. ठूला पूर्वाधार र गुणस्तर सुधारका लागि सङ्घ र प्रदेशको समपूरक र विशेष अनुदान प्राप्त गर्ने प्रयास गर्ने।

६.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

शैक्षिक पहुँच, समता र गुणस्तर विकासका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोतको सुनिश्चितता हुनेछ र विनियोजित बजेटको उच्चतम सदुपयोग भई शैक्षिक सूचकहरूमा सकारात्मक परिवर्तन आउनेछ।

६.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

१. नगरपालिकाको वार्षिक कुल बजेटको कम्तिमा १५-२० प्रतिशत हिस्सा शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने सुनिश्चितता गर्ने।
२. ५ वर्षभित्र शिक्षामा गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानीमा २५ प्रतिशतले वृद्धि गर्ने।

६.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याई
				१	२	३	४	५			

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	शिक्षा क्षेत्रमा लगानी र स्रोत प्रक्षेपण सम्बन्धी अध्ययन	पटक	१	१	–	–	–	–	३००	नगरपालिका	वित्तीय योजना निर्माणका लागि
२	सङ्घ र प्रदेशबाट समपूरक तथा विशेष अनुदानका लागि प्रस्ताव पेश	पटक	५	१	१	१	१	१	२००	नगरपालिका	थप स्रोत जुटाउन
३	निजी र गैर-सरकारी क्षेत्रसँग साझेदारी (PPP) कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	५	१	१	१	१	१	१५००	नगरपालिका/ साझेदार	लगानी विविधीकरण गर्न
४	विद्यालयहरूमा अक्षयकोष स्थापना र परिचालन प्रोत्साहन कार्यक्रम	विद्यालय	५३	१०	१०	११	११	११	५३००	विद्यालय/पालिका	दीगो वित्तीय आधारका लागि
५	वित्तीय सुशासन, पारदर्शिता र लेखापरीक्षण सुदृढीकरण तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	१०००	नगरपालिका	लगानीको सही सदुपयोगका लागि
६	शिक्षा विकास कोष स्थापना र सञ्चालन कार्यविधि निर्माण	पटक	१	१	–	–	–	–	३००	नगरपालिका	कोष परिचालन व्यवस्थित गर्न
७	शैक्षिक मेला तथा लगानी सम्मेलन (शिक्षामा केन्द्रित)	पटक	१	–	–	१	–	–	१०००	नगरपालिका	थप लगानीकर्ता आकर्षण गर्न
	जम्मा								९६००		

पालिकाको शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुन सक्ने अनुमानित बजेट

क्र.सं.	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा
		२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	
१	सङ्घीय सरकारबाट विद्यालय शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट	७९७५२१५	७४७५५	७८४८०	७६७३०	७८००५	२९२३७३
२	प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट	३१९०१	२९९०२	३१३९२	३०६९२	३१२०२	११६९४९

क्र.सं.	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा
		२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	
३	स्थानीय तहबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट	१५९५१	१४९५१	१५६९६	१५३४६	१५६०१	५८४७५
४	अन्य संघ संस्थाहरुवाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट	३१९०१	२९९०२	३१३९२	३०६९२	३१२०२	११६९४९
	जम्मा	**१५९५०५**	**१४९५१०**	**१५६९६०**	**१५३४६०**	**१५६०१०**	**५८४७४५**

६.७ योजनाकोवर्षिक बजेट तर्जुमा प्रक्रिया

पन्चापुरी नगरपालिकाको यस पाँच वर्षीय शिक्षा क्षेत्र योजनामा उल्लेखित शिक्षाका मुख्यउप-क्षेत्र, अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्र, सुशासन तथा व्यवस्थापन, र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सँग सम्बन्धित तर्जुमा गरिएका प्रमुख क्रियाकलापहरू र लक्ष्यहरूलाई आधार मानी वार्षिक रूपमा बजेट तर्जुमा गरिनेछ। यस प्रक्रियाका मुख्य चरणहरू निम्न बमोजिम रहनेछन्:

- **एकाइ लागत निर्धारण:** योजनामा प्रस्तावित भौतिक लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न र कार्य सम्पादनका लागि आवश्यक बजेट हिसाब गरी प्रत्येक क्रियाकलापको एकाइ लागत निर्धारण गरिनेछ।
- **बजेट निर्धारण विधि:** निर्धारित एकाइ लागतले लक्षित परिमाणलाई गुणन गरी वार्षिक बजेटको आधार तय गरिनेछ।
- **स्रोतको अनुमान:** नगरपालिकाले आवश्यक बजेटका लागि सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको आफ्नै आन्तरिक स्रोतबाट प्राप्त हुने प्रस्तावित बजेटको अनुमान गर्नेछ।
- **साझेदारी र समन्वय:** विभिन्न सरकारी तथा गैर-सरकारी सङ्घसंस्थाहरू मार्फत कार्यान्वयन हुने क्रियाकलापहरूको समेत हिसाब गरी कूल बजेट अनुमान गरिनेछ।
- **बजेट अभाव र विकल्पको खोजी:** पाँच वर्षका लागि आवश्यक पर्ने बजेट व्यहोर्ने स्रोतको हिसाब गर्दा नपुग हुने बजेट (Budget Gap) स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिनेछ। सो न्यूनता पूर्ति गर्नका लागि सम्भावित स्रोतका विकल्पहरूको समेत प्रस्ताव गरिनेछ।

यस पाँच वर्षीय शिक्षा क्षेत्र योजनामा उल्लेखित प्रमुख क्रियाकलापहरू र लक्ष्यहरूको आधारमा अनुमानित वार्षिक **उपक्षेत्रगत बजेट सारांश**को विस्तृत विवरण तलको तालिकामा समावेश गरिएको छ।

उपक्षेत्रगत बजेट अनुमान तालिका

क्र.स	उपक्षेत्र / विषय	आ.व २०८३/०८४	आ.व २०८४/०८५	आ.व २०८५/०८६	आ.व २०८६/०८७	आ.व २०८७/०८८	५ वर्षको जम्मा (रु. हजार)
१	**शिक्षाका मुख्यउप-क्षेत्र**						

क्र.स	उपक्षेत्र / विषय	आ.व २०८३/०८४	आ.व २०८४/०८५	आ.व २०८५/०८६	आ.व २०८६/०८७	आ.व २०८७/०८८	५ वर्षको जम्मा (रु. हजार)
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	१९,६५०	१५,२५०	१७,४५०	१८,८५०	२१,०५०	९२,२५०
१.२	आधारभूत शिक्षा	१४,५००	१४,७५०	१५,२५०	१५,७५०	१७,२५०	७७,५००
१.३	माध्यमिक शिक्षा	१६,५००	१६,९००	१७,५००	१७,१००	१९,२००	८७,२००
१.४	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम	७,५००	३,३००	६,३००	५,३००	१,३००	२३,७००
१.५	अनौपचारिक शिक्षार आजीवन सिकाइ	२,१५०	१,८५०	१,६५०	१,६५०	१,६००	८,९००
२	**अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्र**						
२.१	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्रीतथा मूल्याङ्कन	२,९५०	३,१५०	२,७५०	३,१५०	२,५५०	१४,५५०
२.२	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	५,१३०	५,१३०	५,१३०	५,१३०	५,१३०	२५,६५०
२.३	शैक्षिक समता र समावेशीकरण	७,३३०	७,३३०	७,३३०	७,३३०	७,३३०	३६,६५०
२.४	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्यकार्यक्रम	१८,८५०	१८,४००	१९,०५०	१९,०५०	१९,६००	९४,९५०
२.५	विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता	२,०९५	१,४५०	१,४५०	१,४५०	१,८००	८,२४५
२.६	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	३८,७००	४०,०००	४०,०००	३६,०००	३६,०००	१,९०,७००
२.७	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	१५,८००	१६,०००	१६,५००	१७,०००	१७,३००	८२,६००
३	**सुशासन तथा व्यवस्थापन**						
३.१	शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास	२,८५०	२,१५०	२,२००	२,३००	२,३५०	११,८५०

क्र.स	उपक्षेत्र / विषय	आ.व २०८३/०८४	आ.व २०८४/०८५	आ.व २०८५/०८६	आ.व २०८६/०८७	आ.व २०८७/०८८	५ वर्षको जम्मा (रु. हजार)
३.२	स्थानीय शिक्षायोजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	२,०५०	१,४५०	१,४५०	१,४५०	१,५००	७,९००
४	**लगानी र स्रोत व्यवस्थापन**	२,६००	१,८००	२,२००	१,५००	१,५००	९,६००
५	**अनुगमन तथा मूल्याङ्कन**	८५०	६००	७५०	४५०	५५०	३,२००
	जम्मा	**१५९५०५**	**१४९५१०**	**१५६९६०**	**१५३४६०**	**१५६०१०**	**५८४७४५**

परिच्छेद: ७
अनुगमन तथा मूल्यांकन

७.१ वर्तमान अवस्था

पन्चापुरी नगरपालिकामा शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नियमित अनुगमन संयन्त्रको अझै सुदृढीकरण गर्नुपर्ने अवस्था छ। हाल विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार र शिक्षक उपस्थितिको सामान्य निरीक्षण हुने गरे तापनि सिकाइ उपलब्धि र कक्षाकोठाको शिक्षण प्रक्रियामा आधारित नतिजामूलक अनुगमन प्रणाली र एकीकृत प्रतिवेदन प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न बाँकी छ।

७.२ उद्देश्य

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समन्वयात्मक तथा एकीकृत प्रणालीको विकास गरी शैक्षिक लगानीलाई पारदर्शी र नतिजामुखी बनाउनु।

२. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र विद्यालयको कार्यसम्पादनमा आधारित नियमित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण प्रणाली स्थापित गर्नु।

३. योजना कार्यान्वयनका क्रममा देखिएका चुनौतीहरूलाई समयमै पहिचान र सम्बोधन गरी अपेक्षित लक्ष्य हासिल गर्नु।

७.३ रणनीतिहरू

१. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (IEMIS) सञ्चालनमा ल्याई तथ्याङ्कमा आधारित प्रतिवेदन प्रणाली सुदृढ गर्ने।

२. विद्यालय र शिक्षकलाई पेसागत सहयोग पुऱ्याउन सुपरिवेक्षण संयन्त्रलाई क्रियाशील बनाउने।

३. कक्षाकोठाको वास्तविक शिक्षण-सिकाइमा आधारित कार्यस्थल अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई प्राथमिकता दिने।

४. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा कार्यान्वयनको अवस्थाबारे आवधिक प्रतिवेदन तयार गरी सार्वजनिक गर्ने।

५. योजनाको मध्यावधिक र अन्तिम मूल्याङ्कन गरी आगामी दिशा तय गर्ने प्रणाली विकास गर्ने।

६. नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि स्पष्ट सूचकहरू विकास र प्रयोग गर्ने।

७.४. प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

१. नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा लगानी र प्रतिफलको लेखाजोखा गर्ने समन्वयात्मक र संस्थागत संरचना विकास भएको हुनेछ।

२. नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली मार्फत विद्यालयको शैक्षिक र प्रशासनिक प्रभावकारितामा वृद्धि भएको हुनेछ।

७.५. परिमाणात्मक लक्ष्य

- पाँच वर्षभित्र सबै विद्यालयमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गरी वार्षिक रूपमा कम्तीमा २० वटा समीक्षा तथा प्रतिवेदन तयार गर्ने।
- शिक्षक पेसागत सहयोग तथा सुपरिवेक्षण कार्यक्रममार्फत पाँच वर्षमा कम्तीमा ५० पटक शैक्षिक सुपरिवेक्षण सञ्चालन गर्ने।
- विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षणमार्फत प्रत्येक वर्ष कम्तीमा २० प्रतिशत सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने।

७.६. प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	एकाइ	लक्ष्य परिमाण	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					बजेट (रु. हजार)	कार्यान्वयन गर्ने	पुष्ट्याईं
				१	२	३	४	५			
१	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र/समिति निर्माण	पटक	१	१	–	–	–	–	५०	शिक्षा शाखा	संस्थागत संरचनाका लागि
२	नतिजा सूचकहरू तयार तथा अद्यावधिक	सेट	१	१	१	१	१	१	१००	शिक्षा शाखा	प्रभावकारी मापनका लागि
३	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा र प्रतिवेदन	पटक	२०	४	४	४	४	४	५००	नगरपालिका	प्रगतिको जानकारीका लागि
४	कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तयारी	प्रति	५	१	१	१	१	१	२५०	शिक्षा शाखा	कार्यान्वयनमा एकरूपता ल्याउन
५	अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा कार्यान्वयन प्रतिवेदन	प्रति	५	१	१	१	१	१	१५०	शिक्षा शाखा	कानुनी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न
६	शिक्षक पेसागत सहयोग र सुपरिवेक्षण	पटक	५०	१०	१०	१०	१०	१०	७५०	स्रोत केन्द्र/शाखा	गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि
७	विद्यार्थी उपलब्धि र कार्यसम्पादन परीक्षण (%)	विद्यालय	सबै	२०	२०	२०	२०	२०	१,०००	विज्ञ समूह	सिकाइ स्तर सुधार गर्न
८	योजनाको मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन	पटक	२	–	–	१	–	१	४००	स्वतन्त्र मूल्याङ्कनकर्ता	प्रभावकारिता जाँच गर्न
	जम्मा								**३,२००**		

सन्दर्भ सामग्री

नेपाल सरकार। (२०७२). *नेपालको संविधान*. काठमाडौं, नेपाल: नेपाल सरकार।

नेपाल सरकार नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग। (२०८०). *सोह्रौँ आवधिक योजना (२०८०/०८१–२०८४/०८५)*. काठमाडौं, नेपाल: राष्ट्रिय योजना आयोग।

नेपाल सरकार नेपाल सरकार। (२०७४). *स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४*. काठमाडौं, नेपाल: नेपाल सरकार।

नेपाल सरकार नेपाल सरकार। (२०७६). *सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७६*. काठमाडौं, नेपाल: नेपाल सरकार।

नेपाल सरकार नेपाल सरकार। (२०७५). *अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा विद्यालय शिक्षासम्बन्धी प्रचलित ऐन तथा नियमावलीहरू*. काठमाडौं, नेपाल: नेपाल सरकार।

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय। (२०७९). *विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan, 2022–2032)*. काठमाडौं, नेपाल: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय।

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय। (२०७८). *सिकाइ आपूरण तथा द्रुत सिकाइ योजना*. काठमाडौं, नेपाल: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय।

नेपाल सरकार नेपाल सरकार। (२०७६). *राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६*. काठमाडौं, नेपाल: नेपाल सरकार।

शिक्षा मन्त्रालय शिक्षा मन्त्रालय। (२०७१). *शिक्षाको सोचपत्र, २०७१*. काठमाडौं, नेपाल: शिक्षा मन्त्रालय।

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय। (वर्ष उल्लेख नभएको). *विद्यालय शिक्षामा समता रणनीति*. काठमाडौं, नेपाल: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय।

राष्ट्रिय योजना आयोग राष्ट्रिय योजना आयोग। (२०७७). *दिगो विकास लक्ष्य राष्ट्रिय कार्यढाँचा*. काठमाडौं, नेपाल: राष्ट्रिय योजना आयोग।

संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय। (२०७८). *स्थानीय तहको योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०७८*. काठमाडौं, नेपाल: संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय।

पञ्चपुरी नगरपालिका पञ्चपुरी नगरपालिका। (२०८२). *स्थानीय तहको विकास योजना तथा मध्यमकालीन खर्च संरचना*. सुर्खेत, नेपाल: पञ्चपुरी नगरपालिका।

राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय। (२०७८). *राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन*. काठमाडौं, नेपाल: राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय।

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय। (२०८२). *विद्यालय सुधार योजना तथा शिक्षासम्बन्धी सरकारी दस्ताबेजहरू र कार्यक्रमगत सिकाइ सामग्रीहरू*. काठमाडौं, नेपाल: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय।

कारखाना समूह, सी.एस.ई.। (२०८२). *स्थानीय तहको शिक्षा योजना विश्लेषण रुपरेखा*. काठमाडौं, नेपाल: सी.एस.ई.।

विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरू विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरू। (विभिन्न वर्षहरू). *स्थानीय तहको शिक्षा योजना विश्लेषण फ्रेमवर्क तथा शिक्षासम्बन्धी अन्य दस्ताबेजहरू*. काठमाडौं, नेपाल: विभिन्न संस्थाहरू।